

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра міжнародного приватного, комерційного та цивільного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

ДОГОВОРИ ПРО НАДАННЯ УТРИМАННЯ (СПЛАТУ АЛІМЕНТІВ)

Студентки 2 курсу, 7 групи,
Спеціальності 081«Право»,
спеціалізації
«Цивільне право і процес»

_____ Дьяченко Олександра Вадимівна

Науковий керівник

д.ю.н.

_____ Примак Володимир Дмитрович

Гарант освітньої програми

д.ю.н.

_____ Примак Володимир Дмитрович

Київ-2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОГОВІРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН З НАДАННЯ УТРИМАННЯ (СПЛАТИ АЛІМЕНТІВ)	
1.1. Поняття, система та елементи сімейних правовідносин за надання утримання, сплати аліментів.....	6
1.2. Реалізація принципів сімейного права у договірному регулюванні аліментних відносин	15
1.3. Види договорів з надання утримання (сплату аліментів)	19
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ДОГОВІРІВ ПРО НАДАННЯ УТРИМАННЯ (СПЛАТИ АЛІМЕНТІВ)	
2.1. Укладення, зміна та припинення договорів про надання утримання (сплату аліментів)	28
2.2. Виконання договору про надання утримання (сплату аліментів)....	38
2.3. Правові наслідки порушення договірною аліментного зобов'язання	42
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що в результаті змін сімейного законодавства відбулася заміна імперативних норм, що регулюють аліментні відносини, на диспозитивні. Відносини в даний час регулюються самими суб'єктами аліментних відносин за допомогою договорів, і тільки в разі відсутності договорів, розірвання або визнання вступають в дію диспозитивні норми. Договори, таким чином, отримують належний правовий захист і можуть, нарешті, називатися договорами в юридичному значенні цього слова.

Однією з істотних гарантій стабільності аліментних договорів є те, що, згідно з чинним сімейним законодавством, при наявності між сторонами договору про сплату аліментів задоволення позову про стягнення аліментів в судовому порядку або одноосібно суддею на підставі судового наказу неможливо. Якщо договір про сплату аліментів не виконується платником, їх одержувач має право звернутися до суду з позовом про примусове виконання договору, якщо ж він звертається до суду з позовом про стягнення аліментів в судовому порядку, його позов не підлягає задоволенню.

Питання договірної регулювання сімейних відносин були предметом дослідження таких вітчизняних вчених, як Андрущенко Т.С. [12], Афанасьєва Л.В. [15], Вербіцька М.В. [19], Гофман Ю.В. [21], Гресь Н.М [22], Красицька Л. В. [31], Малярчук Т.В. [39], Розгон О. В. [47], Ханович Є. Д. [58] в роботах яких аналізуються договірні засади регулювання сімейних відносин, договірне регулювання відносин подружжя, свобода договору в сімейному праві, класифікація сімейних договорів.

Встановлення у сімейному законодавстві положень про аліментування має велике соціальне значення. З одного боку, правом закріплюються етичні норми щодо надання матеріальної підтримки дітям, батькам, інвалідам, особам похилого віку; з іншого – держава не може повною мірою гарантувати необхідне матеріальне забезпечення непрацездатним особам і тому заінтересована особа, щоб утримання здійснювалося переважно за рахунок

коштів самих членів сім'ї. Добровільне надання взаємної матеріальної підтримки – показник того, що сім'я нормально виконує свою економічну функцію.

Моральний обов'язок членів сім'ї підтримувати один одного переводиться державою у сферу права і стає юридичним обов'язком, а правовий механізм регулювання сімейних відносин передбачає можливість примусового його виконання. У більшості випадків, до тих пір, поки подружжя перебуває у шлюбі і живе однією сім'єю, поки зберігається особисто-довірча основа їх взаємовідносин, спорів з приводу утримання не виникає. Як правило, вони добровільно надають матеріальну підтримку один одному. Коли ж відносини набувають конфліктного характеру, загрожуючи самому існуванню шлюбу, можливість отримати матеріальне утримання надають правові засоби. Чинне законодавство України прямо вказує, що регулювання сімейних відносин має здійснюватися з максимально можливим врахуванням інтересів дитини.

Сімейний кодекс України дозволяє врегулювати відносини між батьками щодо виховання, забезпечення та розвитку дитини за домовленістю батьків, якщо це не суперечить вимогам Сімейного кодексу України, іншим законам і моральним засадам суспільства. Так, батьки мають право укласти договір щодо здійснення батьківських прав та виконання обов'язків тим з них, хто проживає окремо від дитини. Такий договір укладається в письмовій формі та підлягає нотаріальному посвідченню.

Метою дослідження є встановлення особливостей правового регулювання суспільних відносин щодо договорів про надання утримання (сплату аліментів).

Для реалізації поставленої мети зроблена спроба вирішення наступних **завдань:**

- визначити поняття, система та елементи сімейних правовідносин за надання утримання, сплати аліментів;
- виявити форми реалізації принципів сімейного права у договірному

регулюванні аліментних відносин;

- визначити види договорів з надання утримання (сплату аліментів);
- охарактеризувати порядок укладення, зміни та припинення договорів про надання утримання (сплату аліментів);
- визначити процес виконання договору про надання утримання (сплату аліментів);
- охарактеризувати правові наслідки порушення договірною аліментного зобов'язання.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини щодо договорів про надання утримання (сплату аліментів).

Предметом дослідження виступають договори про надання утримання (сплату аліментів).

Наукова новизна роботи полягає в тому, що результати, отримані автором в ході вивчення договірною регулювання аліментних зобов'язань членів сім'ї як один з видів майнових відносин, можуть бути використані для подальших наукових досліджень.

Практична значимість роботи полягає в можливості використання результатів даного дослідження в процесі вдосконалення сімейного законодавства, що стосується аліментних зобов'язань, у судовій практиці при розгляді та вирішенні справ про стягнення аліментів тощо. Результати наукової роботи можуть бути використані у вищих навчальних закладах для вивчення студентами певного предмету. Робота може бути використана для складання рефератів, написання наукових статей, монографій, дисертацій, підготовки доповідей на наукових конференціях, що дає змогу зробити їх набутокм широкої наукової громадськості.

Загальний обсяг роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, що включають у себе 6 підрозділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 62 сторінки. Список використаних джерел містить 74 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОГОВІРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН З НАДАННЯ УТРИМАННЯ (СПЛАТУ АЛІМЕНТІВ)

1.1. Поняття, система та елементи сімейних правовідносин за надання утримання, сплати аліментів

У Концепції державної сімейної політики зазначається, що сім'я є інтегральним показником суспільного розвитку, який відображає моральний стан суспільства і є могутнім фактором демографічного потенціалу. Сім'я у всіх країнах та народів є основним осередком суспільства. Життя довело безглуздість тверджень комуністичних ідеологів про її відмирання як соціального інституту та аліментних відносин.

У сучасному громадянському суспільстві сім'я виконує ряд функцій, однією з яких є функція добування засобів існування для її членів. Пов'язані з виконанням цієї функції аліментні відносини мають важливий характер на сучасному етапі соціально-економічного розвитку, особливо це стосується утримання батьками своїх неповнолітніх дітей [15, с.98].

Сучасна історія розвитку правового регулювання аліментних зобов'язань починається з прийняття Закону України «Про внесення змін і доповнень до Кодексу про шлюб та сім'ю України» від 30 січня 1996 року. Зміни, внесені даним законом, стосувалися порядку стягнення аліментів на користь одного з подружжя та аліментів на користь повнолітніх дітей. Докорінні зміни у правовому регулюванні аліментних зобов'язань пов'язані з прийняттям нового СК України від 10 січня 2002 року. Новелами СК України від 10 січня 2002 року, порівняно з Кодексом про шлюб та сім'ю України, було врегулювання питання стосовно права власності на аліменти, які один з батьків одержує на дитину.

Відповідно до статті 179 (СК в редакції від 10.01.2002р.) ці аліменти є власністю того з батьків, на ім'я якого вони виплачуються, і тільки в разі смерті

останнього аліменти переходять до власності дитини. Вперше на законодавчому рівні статтею 190 (СК в редакції від 10.01.2002р.) вирішено питання припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно. СК України також уводить норми про обов'язок батьків утримувати повнолітніх дітей, які продовжують навчання до досягнення останніми двадцяти трьох років за умови, якщо батьки спроможні надавати матеріальну допомогу (стаття 199) [15, с.99].

СК України розширив коло осіб, які повинні піклуватися про непрацевдатних, немічних батьків, указавши на те, що таке зобов'язання покладається і на дітей, які не досягли віку 18 років (стаття 172). У СК України було передбачено обставини, які враховуються судом при визначенні розміру аліментів. Також було встановлено, що розмір аліментів на одну дитину за жодних обставин не може бути меншим за неоподаткований мінімум доходів громадян. Законом України «Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо збільшення розміру аліментів на дітей» від 22 вересня 2005 року було змінено прив'язку розміру аліментів з неоподаткованого мінімуму доходів громадян на прожитковий мінімум для дитини відповідного віку. А саме було встановлено, що мінімальний розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 30 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку (стаття 182).

Також цим законом надавалися додаткові гарантії щодо отримання розміру аліментів, так передбачалося: «Якщо розмір аліментів, визначений судом у твердій грошовій сумі, менше мінімального розміру, передбаченого частиною другою статті 182 Сімейного кодексу, то дитині призначається відповідно до закону державна допомога в розмірі різниці між визначеним розміром аліментів і 30 відсотками прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку». Було встановлено, що батьки можуть бути звільнені від обов'язку утримувати дитину тільки за рішенням суду (стаття 188) [15, с.99].

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом

вдосконалення порядку стягнення аліментів» від 17 травня 2017 року започаткував ряд суттєвих змін в порядку регулювання аліментних зобов'язань. Цим законом була виправлена одна з найбільш суперечливих норм СК України, а саме частина перша та друга статті 179 викладена у такій редакції: «Аліменти, одержані на дитину, є власністю дитини. Той із батьків або інших законних представників дитини, на ім'я якого виплачуються аліменти, розпоряджається аліментами виключно за цільовим призначенням в інтересах дитини.

Положення СК України в редакції від 10 січня 2002 року в науковій літературі викликало обґрунтовані заперечення. Оскільки аліменти сплачуються саме на дитину, інша особа, навіть мати або батько дитини, не може набувати права власності щодо цього майна. Разом із правом власності на аліменти за батьками закріплюється й обов'язок використовувати їх за цільовим призначенням, тобто для задоволення фізичних, духовних й інших потреб дитини, її навчання та розвитку.

Згідно зі ст. 51 Конституції України сім'я, дитинство, материнство та батьківство охороняються державою [1]. На конституційному рівні знайшов також закріплення обов'язок батьків утримувати неповнолітніх дітей, що підкреслює важливість цих відносин.

Правове регулювання аліментних зобов'язань здійснюється як на міжнародному, так і на національному рівні. Норми міжнародного права входять в правову систему нашої держави. Так можна відзначити наступні акти міжнародного права, що регулюють відносини в цій сфері: Конвенція «Про права дитини» 1989 року, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Європейська конвенція про здійснення прав дітей 1996 року, Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 року тощо.

При регулюванні даної сфери відносин законодавець використовує терміни «аліменти», «утримання» і «аліментні зобов'язання». Розберемо ці поняття більш детально. До 90-х років 20 століття аліментні зобов'язання розглядалися «як правовідносини, в силу яких одні члени сім'ї відповідно до

закону зобов'язані надавати утримання іншим її членам, а аліменти – це надані відповідно до норм закону кошти» [22, с.49].

Слід зазначити, що законодавець не розрізняє поняття «утримання» та «аліменти», уживаючи їх як синоніми (ст.ст. 75, 78 СКУ). В юридичній літературі деякі автори також вважають ці поняття тотожні, інші ж вважають, що не можна ставити знак рівності між ними. Ми розглядаємо аліменти як матеріальну допомогу, що надається в силу закону подружжю, дітям, родичам, своякам, фактичним вихователям (вихованцям). Ця допомога може надаватись як у добровільному, так і в примусовому порядку [29, с.44].

«Утримання» є більш широким поняттям, оскільки включає в себе взаємний обов'язок доглядати, забезпечувати членів сім'ї засобами до існування, який виконується як добровільно, так і примусово, чи вимушено в разі виникнення права на утримання в когось із учасників сімейних правовідносин, який не здатен утримувати себе через порушення або недостатність особистих здібностей. А «аліментні зобов'язання» («аліменти») співвідносяться з поняттям «утримання» як частина із цілим, оскільки відображають саме примусове чи вимушене виконання обов'язку з утримання [29, с.44].

У своїх роботах Л. В. Афанасьєва розглядає аліментне зобов'язання як вид сімейних правовідносин, підстави виникнення та коло суб'єктів цих відносин, а також добровільний та примусовий порядок виконання обов'язку. Досліджуючи види аліментних правовідносин, науковець поділяє їх на три основні групи за суб'єктами. До першої групи відносяться зобов'язання подружжя щодо взаємного утримання, до другої групи – аліментні зобов'язання батьків і дітей, яка в свою чергу поділяється на дві підгрупи [15, с.103]. Перша підгрупа – це зобов'язання батьків щодо утримання дитини, до яких входить зобов'язання батьків щодо утримання дитини до досягнення нею повноліття та зобов'язання батьків щодо утримання повнолітніх непрацездатних дочку, сина, які потребують матеріальної допомоги, та повнолітніх дочку, сина, які продовжують навчання і у зв'язку з цим потребують матеріальної допомоги. До

другої підгрупи відносяться зобов'язання повнолітніх дітей щодо утримання батьків. До третьої групи – аліментні зобов'язання інших членів сім'ї та родичів [15, с.106].

Для аліментних правовідносин характерно, що вони носять особистий характер, непередаваність та невідчужуваність. Особистий характер права на аліменти зумовлює припинення цих правовідносин у разі смерті будь-кого з учасників правовідносин, а також неприпустимість зарахування аліментних вимог з іншими зустрічними вимогами.

Аліментні правовідносини, як і інші сімейні правовідносини, носять тривалий характер, тобто правомочна особа в будь-який час має право вимагати виплати аліменти незалежно від того, скільки років минуло з моменту законного виникнення права на аліменти в разі їх не сплати.

Аліментне зобов'язання містить у собі сутність та основні риси правовідносин взагалі та цивільно-правового зобов'язання зокрема та являє собою складний правовий інститут. Його характерними рисами є майновий та суворо особистий характер, взаємність, невідплатність, тривалість та обґрунтованість існування, цільове призначення, неможливість множинності суб'єктів.

Аліментні зобов'язання є відносними сімейними правовідносинами, що опосередковують переміщення матеріальних благ з майнової сфери боржника (платника) в майнову сферу кредитора (одержувача). Даний інститут покликаний виховувати у громадян почуття подружнього та батьківського обов'язку, і в кінцевому рахунку сприяє реалізації основного завдання – зміцнення сім'ї. Аліментні зобов'язання виникають на підставі передбачених законом юридичних фактів: договору між сторонами чи рішення суду, в силу яких одні члени сім'ї зобов'язані надавати утримання іншим членам сім'ї, а останні вправі його вимагати [54, с.159].

Не дивлячись на відмінності даних категорій, вони мають ряд схожих рис, таких як: безоплатність, тобто відсутність зустрічного надання; триваючий характер; невідчужуваність права на отримання змісту (аліментів). З

вищесказаного можна зробити висновок, що терміни «утримання» і «Аліменти» не є рівнозначними. «Аліменти» є більш вузьким поняттям і входить в поняття «утримання». У строгому сенсі аліментна обов'язок виникає тоді, коли обов'язок по утриманню не виконується добровільно.

У науці виділяються наступні особливості аліментних зобов'язань, які дозволяють відмежувати дані зобов'язання від цивільно-правових:

1. Майновий характер. Аліментні правовідносини завжди складаються з приводу надання однією особою утримання іншій особі.

2. Особистий характер. Аліментні зобов'язання є непередаваними і невідчужуваними. Вони не можуть бути предметом договору дарування та інших цивільно-правових угод. Таким чином, особа, на якій лежить обов'язок по сплаті аліментів, не може передати даний обов'язок іншій особі, так само як і особа, яка має право на отримання аліментів, не може поступитися даного права третій особі.

3. Безоплатний характер.

4. Тривалий характер. Право на отримання аліментів виникає з моменту народження і припиняється при настанні обставин, передбачених чинним законодавством.

5. Суб'єктний склад. Учасниками аліментних правовідносин є не всі особи, а тільки що знаходяться в особливому правовому статусі, – це подружжя, діти, батьки, і інші, тобто члени сім'ї або колишні члени сім'ї.

6. Визначені в законі юридичні факти, з якими пов'язані аліментні зобов'язання (наприклад, народження дитини, зміна договору про сплату аліментів змінює порядок їх сплати, відновлення в батьківських правах відновлює можливість отримання аліментів від дітей, наявність договору про сплату аліментів перешкоджає зверненню до суду з відповідним позовом) [26, с.283].

У разі невиконання або неналежного виконання аліментних зобов'язань можливе застосування до особи заходів державного примусу. Законодавство

України передбачає наступні види відповідальності: сімейно-правова, цивільно-правова, адміністративна, кримінальна.

Стаття 509 ЦК України визначає загальне поняття зобов'язання як правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку [2]. Як влучно підкреслює З. В. Ромовська, аліментне зобов'язання – це не тільки обов'язок однієї сторони. Це, насамперед, правовідношення, в якому обов'язку однієї сторони кореспондує відповідне право іншої. Л.В. Афанасьєва також погоджується з наведеною точкою зору З. В. Ромовської. Натомість О. Й. Пергамент розуміє аліментне зобов'язання вужче. Аліментне зобов'язання – це встановлений законом обов'язок певних членів сім'ї утримувати інших, що мають у цьому потребу, членів сім'ї. На думку автора, аліментне зобов'язання виникає і існує безвідносно до того, порушені сімейні зв'язки чи ні, а також і від того, чи виконуються зобов'язання добровільно [29, с.45].

Щодо поняття «аліментного зобов'язання» М. В. Антокольська надає наступне визначення: аліментне зобов'язання – правовідносини, які виникають на підставі передбачених законом юридичних фактів: рішень суду, судового наказу або угоди сторін, у силу яких одні члени сім'ї зобов'язані надавати утримання іншим її членам, а останні мають право її вимагати. Л. І. Пацева також визначає аліментні зобов'язання як правовідносини, які виникають на підставі передбачених в законі юридичних фактів, у силу яких одні члени сім'ї зобов'язані надавати утримання іншим її членам, а останні мають право вимагати таке утримання [27, с.95]. Л. В. Сапейко та В. А. Кройтор зазначають, що аліментні зобов'язання – це правовідносини з надання утримання, в основі яких лежить родинний зв'язок між членами сім'ї та ряд обставин, які впливають на виникнення, існування та припинення цих правовідносин [27, с.108].

Питання про суб'єктів договору про сплату аліментів користується в науці великою популярністю. Рівень його значущості можна порівняти з рівнем важливості проблеми галузевої приналежності договору про сплату аліментів, причому позиція, яку займає той чи інший вчений по останньому питанню, визначає його погляди на суб'єктний склад договору. У літературі наочно виділяються три підходи до визначення складу осіб, які мають право на укладення аліментного договору.

Широкий підхід передбачає, що до суб'єктного складу можуть входити абсолютно будь-які особи, як пов'язані, так і не пов'язані родинними відносинами.

Сімейний кодекс класифікує аліментні зобов'язання за суб'єктним складом на такі види:

1. Аліментні зобов'язання батьків і дітей;
2. Аліментні зобов'язання подружжя та колишнього подружжя;
3. Аліментні зобов'язання інших членів сім'ї – братів і сестер, дідусів і бабусь, онуків і внучок і інших осіб [24, с.143].

Залежно від виникнення аліментних зобов'язань, аліменти можуть сплачуватися:

1. У добровільному порядку. Так, сторони мають право укласти договір про сплату аліментів, в якій сторони самостійно визначають розмір, умови і порядок виплати аліментів.

2. У судовому порядку. Він має місце тоді, коли відсутній договір між сторонами, відсутня будь-яка домовленість між сторонами.

Як і будь-які інші правовідносини структура аліментних зобов'язань складається з об'єкта, суб'єктів та змісту. Розглянемо більш докладно кожен з елементів аліментних правовідносин.

Об'єкт. У доктрині існують кілька думок з приводу того, що є об'єктом аліментних правовідносин. Так, наприклад, Д. А. Медведев в якості об'єкта розглядає «дії платника аліментів по передачі майнового змісту одержувачу аліментів. Такі дії можуть відбуватися на підставі укладеного договору про

сплату аліментів, можуть проводитися в добровільному, примусовому порядку – на підставі судового акта».

Суб'єкти. До суб'єктів аліментного зобов'язання відноситься:

1. неповнолітніх дітей. За українським законодавством особа вважається неповнолітньою до досягнення нею вісімнадцятирічного віку. Однак, в встановлених законом випадках особу може бути визнано повністю дієздатною і до досягнення нею вісімнадцяти років.

2. повнолітніх непрацездатних (які потребують утримання). СК не містить переліку осіб, які належать до непрацездатних.

3. батьків. Виходячи з положень СК батьків можна охарактеризувати як матір і батька, на яких законом встановлений обов'язок по утриманню та вихованню дітей, в силу походження дітей, засвідченому в установленому законом порядку. Походження дітей засвідчується свідоцтвом про народження дитини.

4. подружжя, колишні подружжя. Подружжям є чоловік і жінка, які зареєстрували шлюб в встановленому законом порядку, породжує права і обов'язки по відношенню один до одного.

5. інших членів сім'ї (бабусі і дідусі, пасинки і падчерки, онуки, особи, які перебувають на фактичному вихованні) [24, с.144].

Важливо відзначити, що суб'єктами аліментних зобов'язань є як громадяни України, так і іноземні громадяни, особи без громадянства (апатриди), біпатриди, біженці. Іноземні громадяни – фізичні особи, які не мають громадянства України і є громадянами (підданими) іноземної держави.

Зміст аліментного зобов'язання. Воно складається з, одного боку, права на отримання аліментів і, відповідно, обов'язку, з іншого боку, по їх сплаті. Права і обов'язки суб'єктів аліментних правовідносин впливають з норм міжнародного та національного права.

1.2. Реалізація принципів сімейного права у договірному регулюванні аліментних відносин

В Україні принципи регулювання сімейних відносин визначені в Конституції України, Цивільному та Сімейному кодексах та впливають з їх нормативних положень.

В регулюванні аліментних відносин реалізуються наступні принципи:

1) принцип державної охорони сім'ї, дитинства, материнства і батьківства, створення умов для зміцнення сім'ї (ч. 3 ст. 51 Конституції України, ч. 1 ст. 5 Сімейного кодексу України). Відповідно до ч. 3 ст. 51 Конституції України сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою. Держава створює умови для зміцнення сім'ї, зокрема створює людині умови для материнства та батьківства, забезпечує охорону прав матері та батька, матеріально і морально заохочує і підтримує материнство та батьківство (ч. 2 ст. 5 СК України) [3]. Саме на державу покладено обов'язок здійснення державної сімейної політики.

Далеко не завжди батько (мати) сумлінно ставиться до виконання батьківських обов'язків, що виражається не тільки в небажанні виховувати дитину, а й у відсутності від них фінансової допомоги. Страждають від цього, в першу чергу, діти. У зв'язку з цим, українське законодавство передбачає можливість виплати таким дітям аліментів від держави.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 189 від 22.02.2006 року, тимчасова державна допомога призначаються в разі, якщо: відомості про одного з батьків (платника аліментів), які внесено до Єдиного реєстру боржників у зв'язку з несплатою ним аліментів; стосовно одного з батьків здійснюється кримінальне провадження або він перебуває на примусовому лікуванні, у місцях позбавлення волі, якого визнано в установленому порядку недієздатним, а також перебуває на строковій військовій службі; місце проживання (перебування) одного з батьків не

встановлено.

2) принцип рівності учасників сімейних відносин (ст.21,24 Конституції України та частин 5, 6 ст. 7 СК України) [3]. Високим ступенем верховенства наділені загальносімейні принципи: принципи регулювання сімейних відносин за домовленістю (договором) між їх учасниками; принцип невтручання в сімейне життя; принцип приватності сімейного життя; принцип пріоритету сімейного виховання дітей; принцип регулювання сімейних відносин з урахуванням права на таємницю особистого життя їх учасників, їхнього права на особисту свободу; принципи юридичної рівності жінки та чоловіка у сімейних відносинах, шлюбі та сім'ї; принцип забезпечення здійснення прав дитини; принцип регулювання сімейних відносин на засадах справедливості; добросовісності та розумності, відповідно до моральних засад суспільства [17, с.44]. Вони мають вплив на формування принципів усередині інститутів, визначають їх зміст. Наприклад, Сімейний Кодекс України визначає, що права та інтереси малолітніх та неповнолітніх дітей є пріоритетними, якщо дитина або особа, дієздатність якої обмежена, не може самостійно здійснювати своє право, ці права здійснюють батьки, опікун або самі ці особи за допомогою батьків чи піклувальника; принцип надання неповнолітнім батькам допомоги у здійсненні батьківських прав та виконанні батьківських обов'язків.

Юридична рівність батьків і дітей виявляється у тому, що, не зважаючи на те, що батьки матеріально утримують і виховують дітей, у разі виникнення спору між ними вони виступатимуть як рівні учасники сімейних правовідносин; незалежно від того, що дитина не є повнолітньою, з досягненням 14 років вона у змозі самостійно обирати місце проживання, і думка її батька чи матері з цього питання не має переваги над думкою самої дитини. Так, у праві в деяких випадках враховуються і біологічні, статеві особливості чоловіка і жінки – один з них не має деяких прав, які належать іншому. Але це не надає переваг тій чи іншій особі в сімейних правовідносинах. Так само у відносинах між батьками і дітьми: у психічному, соціальному, економічному сенсі ці особи не є рівними. Та в юридичному сенсі всі ці особи «визнаються рівними, бо в їх відносинах

відсутні засади підпорядкування» [17, с.45].;

3) принцип обмеженості правового регулювання сімейних відносин (ч. 3 ст. 7 СК України) [3];

4) принцип можливості регулювання сімейних відносин за домовленістю (договором) між їх учасниками (ч. 2 ст. 7 СК України) Згідно з ч. 1 статті 9 СК учасники сімейних відносин можуть врегулювати свої відносини за домовленістю (договором). Як вже підкреслювалося, договірне регулювання сімейних відносин визначається в якості однієї з основних засад сучасного сімейного права (ч. 2 ст. 7 СК України) [3]. Визначаючи сімейне право як підгалузь цивільного права, сімейно-правові договори можна розглядати як окрему групу цивільно-правових договорів, що мають свою специфіку.

Сімейним кодексом України передбачено можливість регулювання майнових відносин подружжя в договірному порядку. Так, рядом статей СК, окрім статей, що стосуються укладення шлюбного договору, також передбачено можливість укладення договорів про порядок користування майном (ст. 66 СК), про поділ (виділ) нерухомого майна (ст. 69 СК), договір подружжя про надання утримання (ст. 78 СК), договір про припинення права на утримання взамін набуття права власності на жилий будинок, квартиру чи інше нерухоме майно або одержання грошової допомоги (ст. 89 СК), договір між батьками про сплату аліментів на дитину (ст. 189 СК), договір про припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно (ст. 190 СК) [3].

З метою збереження балансу інтересів подружжя, дотримуючись принципів добросовісності, розумності та справедливості, СК України у гл. 8 містить винятки із загального правила. Так, детальна регламентація договірного регулювання відносин між подружжям викладена у ст. 64 СК України [3]. Норми вказаної статті передбачають право дружини та чоловіка на укладення договорів між собою. Дружина та чоловік мають право на укладення між собою усіх договорів, які не заборонені законом, як щодо майна, що є їхньою особистою приватною власністю, так і щодо майна, яке є об'єктом права

спільної сумісної власності подружжя [34, с.275].;

5) принцип пріоритету врахування інтересів дитини, непрацездатних членів сім'ї (ч. 8 ст. 7 СК України). Комітетом ООН із прав дитини принцип «найкращих інтересів дитини» був докладно потлумачений у Зауваженні загального порядку № 14 (2013) «Про право дитини на приділення першочергової уваги якнайкращому забезпеченню її інтересів». Зокрема, Комітет акцентує увагу на тому, що призначенням концепції найкращих інтересів дитини є забезпечення повномасштабної та ефективної реалізації всіх прав, проголошених у Конвенції, усебічний розвиток дитини (п. 4), оцінка найкращих інтересів дитини в кожному окремому випадку при дотриманні балансу «усіх елементів, необхідних для прийняття рішення в конкретній ситуації для конкретної дитини або групи дітей» (п. 46). Визначення того, яке саме рішення буде прийнято в «найкращих інтересах дитини», має починатися з оцінки конкретних обставин, що роблять дитину унікальною. Це означає врахування судом одних та ігнорування інших елементів, а також впливає на те, яким чином вони будуть ураховані один щодо одного (п. 49). [38, с.65];

7) принцип гарантування дитині можливості здійснення її прав (ч. 7 ст. 7 СК України) [3];

8) принцип гарантування судового захисту прав кожному учаснику сімейних відносин (ч. 10 ст. 7 СК України) [3]. Кожному громадянину України гарантується право на судовий захист своїх прав і свобод. Судовий захист прав і свобод людини – це один із видів державного захисту прав і свобод людини, громадянина. І саме держава бере на себе таку відповідальність та обов'язок. Основним законодавчим документом, який регламентує це право є: Конституція України. Право на судовий захист передбачено статтею 55 Конституції України. «Права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному громадянину гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, інших громадян» [1].

Українське законодавство передбачає, як цивільну, адміністративну, так і

кримінальну відповідальність за несплату аліментів. Відповідно до частини першої статті 141 Сімейного кодексу України мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Той з батьків, з ким мешкає дитина, має право звернутися до суду з позовом про стягнення аліментів на дитину. У такому випадку аліменти на дитину присуджуються або як частка від заробітку, або у вигляді конкретно визначеної суми (твердій грошовій сумі).

Справи розглядаються місцевими судами за місцем проживання чи перебування відповідача.

Також позови про стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення можуть пред'являтися за зареєстрованим місцем проживання чи перебування позивача.;

9) принципи справедливості, добросовісності та розумності, регулювання сімейних відносин відповідно до моральних засад суспільства (ч. 9 ст. 7 СК України) та ін. Суди загальної юрисдикції під час розгляду сімейних спорів так само застосовують принцип справедливості, в тому числі при розгляді справ про право на утримання, стягнення та зміну розміру аліментів та інші. Справедливість є конкретною та універсальною категорією, що може бути реалізована через невичерпну багатоманітність правозастосовної діяльності та захищається в судовому порядку [53, с.116].

Дані принципи мають важливе значення для реалізації норм сімейного права на добровільне регулювання аліментних відносин шляхом укладення договору на утримання (сплату аліментів).

1.3. Види договорів з надання утримання (сплату аліментів)

Аліментні договори є найбільш поширеними серед сімейних договорів у договірній практиці в Україні, що робить їх досить привабливими для дослідження в теорії сімейного права. Як і більшість сімейних договорів,

аліментні договори є достатньо новим явищем у праві. Його поява пов'язана з реформуванням сімейного законодавства на початку XXI століття й прийняттям нового СК, у якому вони посіли своє «законне» місце серед інших договірних конструкцій. Варто, однак, відзначити, що договірне регулювання аліментних відносин фактично мало місце й раніше, наприклад, коли аліменти сплачувалися за домовленістю сторін, без звернення до суду. Такі договори, найчастіше, носили усний характер, інколи оформлювалися у виді розписок.

Види договорів:

1. Договір подружжя про надання утримання (ст. 78 СК).

Договір про сплату аліментів із добровільним наданням матеріального утримання об'єднує те, що особа, яка зобов'язана сплачувати аліменти, визнає свій обов'язок (або встановлює) надавати необхідні кошти або інше майно з метою утримання будь-якого члена сім'ї, укладаючи про це договір у встановленій формі. Платник аліментів, відповідно, не виконує наявний у нього обов'язок із утримання в добровільному порядку, а погоджується на взаємовигідних умовах виконувати його примусовим чином. Запровадження інституту укладання договору між усіма суб'єктами аліментних зобов'язань має допомогти уникнути багатьох звернень до суду з позовами про стягнення аліментів, що на сьогодні є дуже болючим питанням. Надаючи право суб'єктам сімейних відносин самостійно вирішувати питання утримання певного члена сім'ї через інститут укладання договору, держава тим самим обмежує втручання судових органів у вирішення безспірних справ, що пов'язані зі сплатою аліментів.

Зобов'язання одного з подружжя надавати утримання за договором виникає на підставі чітко визначених юридичних фактів: наявності зареєстрованого шлюбу; непрацездатності одного з подружжя; потреби в матеріальній допомозі; можливості другого з подружжя надавати утримання та наявності самого договору подружжя про надання утримання. Остання свідчить про те, що права та обов'язки сторін становлять зміст зобов'язання і виникають із самого договору [15, с.97].

Чоловіка та жінку, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу («фактичного подружжя»), можуть пов'язувати і правовідносини щодо взаємного утримання одне одного. Таке право виникає за правилом Сімейного кодексу України, як у чоловіка та жінки, які знаходяться у зареєстрованому шлюбі. За ч. 1 ст. 91 СК, якщо жінка та чоловік, які не перебувають у шлюбі між собою, тривалий час проживали однією сім'єю, той із них, хто став непрацездатним під час спільного проживання, має право на утримання відповідно до ст. 76 СК [3].

Передбачене ч. 2 ст. 91 СК право жінки та/або чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою, на утримання в разі проживання з нею/ним їхньої дитини є різновидом правовідносин утримання «фактичного подружжя». У цьому випадку нормативною підставою встановлення аліментних правовідносин є приписи ч. 2 ст. 91 СК України [3].

Право на утримання після розірвання шлюбу регламентується ст. 76 СК України, за змістом якої: розірвання шлюбу не припиняє права особи на утримання, яке виникло у неї за час шлюбу; після розірвання шлюбу особа має право на утримання, якщо вона стала непрацездатною до розірвання шлюбу або протягом одного року від дня розірвання шлюбу і потребує матеріальної допомоги і якщо її колишній чоловік, колишня дружина може надавати матеріальну допомогу; особа має право на утримання і тоді, коли вона стала інвалідом після спливу одного року від дня розірвання шлюбу, якщо її інвалідність була результатом протиправної поведінки щодо неї колишнього чоловіка, колишньої дружини під час шлюбу. Таким чином, право на утримання (аліменти) має зазначена вище непрацездатна особа, яка не забезпечена прожитковим мінімумом [19, с.32].

2. Договір про припинення права на утримання взамін набуття права власності на житловий будинок, квартиру чи інше нерухоме майно (або одержання одноразової грошової допомоги) (ст. 89 СК) [3].

Таке припинення урегульоване ст. 89 СК України та є одним зі способів здійснення прав подружжям. Аналіз змісту норм ст. 89 СК України дозволяє

стверджувати про наявність двох різних за змістом і формою договорів, спрямованих на припинення права подружжя на утримання: 1) договір про припинення права на аліменти взамін набуття права власності на нерухомість, що умовно в юридичній літературі іменується договором «міни»; 2) договір про припинення права на аліменти взамін одноразової грошової виплати — договір про «відступне». Предметом цього договору є житловий будинок, квартира чи інше нерухоме майно (частина житлового будинку чи квартири, садиба, будівлі (їх частина) виробничого призначення, садова земельна ділянка і будівлі на ній, земельна ділянка (її частина)) та одноразова грошова сума [42, с.65]. Остання може буде визначена сторонами з урахуванням розміру щомісячних виплат, передбачених рішенням суду у твердій грошовій сумі (ст. 80 СК України) та у частці від заробітку (доходу) другого з подружжя.

Договір про припинення права на утримання взамін набуття права власності на житловий будинок, квартиру чи інше нерухоме майно є договором відчуження, який підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню за усним зверненням заінтересованих осіб та державній реєстрації в порядку, установленому чинним законодавством.

При посвідченні договору про припинення права на утримання у зв'язку з одержанням одноразової грошової виплати нотаріусом перевіряється факт внесення на депозитний рахунок нотаріуса відповідної грошової суми. На доказ внесення обумовленої сторонами суми на депозит нотаріусу для огляду подається квитанція про внесок, про що зазначається у тексті договору.

Суб'єктами цього договору можуть бути особи, між якими зареєстровано (подружжя) або розірвано шлюб (колишнє подружжя), а також жінка та чоловік, які не перебувають у шлюбі між собою (фактичне подружжя) (ч. 3 ст. 91 СК України) [3].

3. Договір між батьками про сплату аліментів на дитину (ст. 189 СК) [3]. Договір про сплату аліментів є різновидом цивільно-правових договорів, що регулюється сімейним та цивільним законодавством. Так, відповідно до вимог ст. 189 Сімейного кодексу України батьки мають право укласти договір про

сплату аліментів на дитину (так званий «аліментний договір»), яким визначається розмір та строки виплати. Сторонами договору про сплату аліментів виступають батьки дитини. Вони мають право скласти такий договір як у період їх перебування у шлюбі, так і після його розірвання. Даний договір може бути укладений також між батьками, які не перебувають у шлюбі, якщо ці особи зареєстровані як батьки дитини.

Умови договору про сплату аліментів на дитину мають визначати розмір, строки, а також порядок виплати та підстави цільового використання аліментів і не можуть порушувати права дитини, які встановлені СК.

4. Договір про припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно (ст. 190 СК) [3]. Цей договір не є новим для сімейного законодавства України, оскільки раніше правова доктрина розглядала їх тільки щодо їх недійсності. За радянських часів домінувала думка, що аліментні зобов'язання не можуть бути предметом правочину. Так, В. П. Маслов указував, що невідчужуваний характер аліментного зобов'язання означає, що не є дійсною домовленість, за якою батько дитини відмовляється від права на житлове приміщення, а мати – від права вимагати аліменти на її утримання. Таке бачення зазвичай обґрунтовувалося суворо цільовим призначенням аліментів. Договір про припинення права на аліменти для дитини є ризиковим правочином, який вважається укладеним з моменту його державної реєстрації [55, с.62].

Не абияке значення мають договори про сплату аліментів, які в даний час можуть укладатися між будь-якими особами, зобов'язаними сплачувати аліменти, і їх одержувачами. У сімейному праві договори про сплату аліментів є різновидом цивільно-правових угод і регулюються сімейним та цивільним законодавством [31, с.21]. Договори про сплату аліментів можуть бути укладені між особами як мають право на стягнення аліментів у судовому порядку, так і не володіють таким правом, оскільки в даному випадку мова йде про добровільне прийняття на себе аліментні обов'язки. Зміст договору про сплату аліментів становлять умови про розмір, умови, способи і порядок виплати

аліментів, підстави зміни і розірвання договору, форми та умови відповідальності за несвоєчасну сплату аліментів, термін дії договору.

5. Шлюбним договором регулюються лише майнові відносини між подружжям, визначаються майнові права та обов'язки, а також можуть бути встановлені майнові права та обов'язки подружжя як батьків.

У ч. 4, 5 ст. 93 СК України містяться обмеження щодо змісту шлюбного договору. По-перше, шлюбний договір не може регулювати особисті відносини подружжя, а також особисті відносини між подружжям та дітьми. По-друге, договір не повинен ставити одного з подружжя у надзвичайно не вигідне матеріальне становище порівняно із законодавством. По-третє, за шлюбним договором не може передаватися у власність одному з подружжя нерухоме майно та інше майно, право на яке підлягає державній реєстрації.

У шлюбному договорі подружжя має право зазначити правовий режим майна, подарованого подружжю у зв'язку з реєстрацією шлюбу чи набутого під час шлюбу або до нього; порядок користування та умови звільнення житлового приміщення одним із подружжя, якщо це приміщення належить другому з подружжя; може бути вказана домовленість про можливий порядок поділу майна, в тому числі у разі розірвання шлюбу; надання утримання одному з подружжя незалежно від непрацездатності другого з подружжя (зокрема, розмір аліментів) тощо. Якщо у шлюбному договорі визначені умови, розмір та строки виплати аліментів, то у разі невиконання одним із подружжя свого обов'язку за договором аліменти можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса.

Цікавим прецедентом є Постанова Верховного Суду від 21.07.2018 р. у справі №127/24670/15-ц, якою ВС розглянув шлюбний договір, згідно з положеннями якого право на утримання для дітей у розмірі не менше ніж 200 доларів США щомісяця на одну дитину отримає той з подружжя, з ким залишаються проживати діти. Вказаним пунктом договору сторони встановили підстави, порядок та розмір аліментів на утримання дітей. ВС дійшов висновку, що цей договір містить всі істотні умови, необхідні для укладення такого виду

договору, умови надання коштів на утримання дітей, їх розмір, що відповідає ст. 9, ч. 2 ст. 93 СК України, ч. 1 ст. 189 СК України, інтересам дітей та є обов'язковими для сторін договору. Таким чином, Верховний Суд скасував рішення апеляційного суду Вінницької області від 17.05.2017 р., яким з відповідача було стягнуто аліменти на утримання неповнолітніх дітей у розмірі 2000 грн на кожну дитину, стягнувши з відповідача замість цього заборгованість зі сплати аліментів за шлюбним договором у розмірі 160 320 грн.

Верховний Суд зазначив, що встановлений ч. 2 ст. 189 СК України порядок стягнення аліментів за виконавчим написом нотаріуса не може бути перешкодою для звернення за захистом порушених прав до суду. Окрім того, законодавець передбачив додаткову можливість спрощеного стягнення аліментів за виконавчим написом нотаріуса саме в інтересах дітей з метою спрощення процедурних питань, але жодним чином цим правом не обмежив право на судовий захист.

За таких обставин ВС вказує, що суд першої інстанції дійшов правильного висновку, що відповідач не виконував свої зобов'язання за шлюбним договором у частині надання утримання на дітей у період з липня 2014 р., у зв'язку з чим існують правові підстави для стягнення з відповідача заборгованості з виплати на утримання малолітніх дітей за період з липня 2014 р. до лютого 2016 р. в розмірі 80 160 грн на кожну дитину відповідно до умов п. 7.12 шлюбного договору від 24.11.2015 р.

Таким чином, можна зробити висновок, що укладення шлюбного договору є сучасним і дієвим способом захисту нинішніх та майбутніх прав і законних інтересів подружжя, оскільки домовившись «на березі», можна зберегти свій час, здоров'я та майно, а також нормальне спілкування з другим із батьків, тим самим захистивши права та законні інтереси дітей.

6. Аліментний договір між іншими членами сім'ї та родичами. Сьогодні поряд з імперативним обов'язком інших членів сім'ї та родичів утримувати непрацездатних осіб і дітей, що потребують матеріальної допомоги,

встановленим у главі 22 Сімейного кодексу України, існують положення ст. 9 Сімейного кодексу України, де передбачається можливість іншим членам сім'ї та родичам, відносини між якими регулює Сімейний кодекс України, врегулювати свої відносини за домовленістю (договором); а також особам, які проживають однією сім'єю, а також родичам за походженням, відносини яких не врегульовані Сімейним кодексом України, врегулювати свої сімейні (родинні) відносини за договором, який має бути укладений у письмовій формі. Такий договір є обов'язковим до виконання, якщо він не суперечить вимогам Сімейного кодексу України, інших законів України та моральним засадам суспільства.

Норми сімейного права мають не лише імперативний, а й диспозитивний характер. Тому подружжя, родичі за походженням можуть укладати договір, положення якого врегулюватимуть їхні відносини, не лише не врегульовані Сімейним кодексом, але й відносини, що врегульовані Сімейним кодексом України. Наприклад, дід та баба можуть укласти договір з онуками, згідно з яким повнолітні внук та внучка будуть зобов'язані платити аліменти діду та бабі і в тому разі, коли останні матимуть дітей, які мають змогу їх утримувати, хоча аліментні правовідносини між дідом та бабою та внуками врегульовані нормами Сімейного кодексу України (ст. 265, 266 СК) [8, с. 25].

В юридичній літературі висловлюються різні думки щодо правового режиму аліментних договорів, порядку їх нотаріального посвідчення тощо [67]. Зокрема, такого роду договори характеризують як консенсуальні, безоплатні й односторонні [68, с. 58; 68, с. 170]. Наголошується на їх спеціальному суб'єктному складі (70, с. 142, 188, 189). Не обминають увагою дослідники також і майновий характер обов'язків щодо надання утримання, в тому числі одним з подружжя іншому [71, с.107], а так само і того, що аліментні зобов'язання чоловіка та жінки можуть виникати у зв'язку з перебуванням їх у фактичних шлюбних відносинах [72, с. 199]. Проте за всіх обставин має йтися саме про сімейний договір, тобто договір, укладений між учасниками сімейних

відносин щодо належних цим учасникам сімейних прав та обов'язків [73, с. 402].

Оскільки договір – підстава для добровільного виконання обов'язку з утримання, то сторони можуть самостійно визначати розмір та строки виплати аліментів за умови, що не порушуються суб'єктивні права управомоченої особи. На наш погляд, укладання аліментного договору між іншими членами сім'ї та родичами є більш доцільним, оскільки спрощує процедуру отримання аліментів, адже за таких обставин немає потреби звертатися до суду з вимогами щодо сплати аліментів.

На нашу думку, для реалізації цих процедур необхідно розширити повноваження органів опіки та піклування, а саме: з метою своєчасного реагування в разі порушення вимог договору про сплату аліментів надати можливість притягувати до майнової відповідальності винних осіб; зобов'язати вказані органи створити відповідний реєстр договорів щодо сплати аліментів; надати інші повноваження щодо реалізації регуляторної політики та контролюючих функцій з вищезазначених питань.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ДОГОВІРІВ ПРО НАДАННЯ УТРИМАННЯ (СПЛАТИ АЛІМЕНТІВ)

2.1. Укладення, зміна та припинення договорів про надання утримання (сплату аліментів)

Зміст договору про сплату аліментів (утримання) – це умови, які визначають розмір, порядок і строки виплати аліментів. Однак в Сімейному кодексі України немає статей, присвячених його змісту, є лише норми про розмір аліментів, способах і порядку їх сплати. Проте слід звернути увагу на наступні умови аліментного договору:

- способи, порядок і розмір виплати аліментів;
- термін дії договору;
- підстави зміни і розірвання договору;
- форми і умови відповідальності за несвоєчасну сплату.

Відповідно до цивільного законодавства, істотними є умови про предмет договору, умови, які названі в законі або інших правових актах як істотні або необхідні для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою однієї зі сторін має бути досягнуто згоди. При цьому вивчення норм по окремих видах договорів призводить до наступного висновку: надання тих чи інших умов договору статусу істотних проводиться законодавцем або шляхом прямого припису, або шляхом вказівки на неукладеним договором як наслідок неузгодженості відповідного умови. У той же час деякі умови договору, хоча і описані у Цивільному кодексі України, не є суттєвими в силу прямої вказівки закону. При їх викладі законодавець наголошує на можливості узгодження тієї чи іншої умови в договорі і встановлює порядок його визначення на випадок, якщо сторони не побажали скористатися даною можливістю. Умови про спосіб і порядок сплати аліментів визначаються сторонами на їх розсуд [46, с.34].

За способом – це може бути частка доходу платника аліментів, тверда грошова сума, що сплачується періодично або одноразово, а також це може бути і надання не грошей, а майна іншим способом, щодо якого сторони дійдуть згоди. Також це може бути і комбінований варіант, що поєднує в собі кілька способів. Порядок сплати взаємопов'язаний з обраним способом (готівкові, безготівкові грошові кошти, майно) і передбачає узгодження процедури виконання платником своїх обов'язків. Сторони мають право самостійно встановлювати розмір аліментів за договором. Але можливість по його зменшенню обмежена. Що стосується неповнолітніх та недієздатних передбачений принцип «неприпустимість повороту до гіршого», згідно з яким розмір аліментів, зазначений в договорі, не повинен бути нижче розміру аліментів, які вони б отримували при їх стягнення в судовому порядку. Якщо таке погіршення виникне, договір може бути визнаний недійсним.

Договір укладається у письмовій формі і нотаріально посвідчується.

У разі невиконання одним із батьків свого обов'язку за договором аліменти з нього можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса. Між батьками, один з яких проживає окремо від дитини, з дозволу органу опіки та піклування може бути укладений договір про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передаванням права власності на нерухоме майно (житловий будинок, квартиру, земельну ділянку тощо). Умовами договору може бути визначено набувачем права власності на нерухоме майно як саму дитину, так і дитину разом з тим із батьків, з ким вона проживає, на праві спільної часткової власності на це майно. Такий договір нотаріально посвідчується. Право власності на нерухоме майно за таким договором виникає з моменту державної реєстрації цього права відповідно до закону.

При стягненні аліментів в частках їх розмір і порядок встановлюються сторонами відповідно до положень сімейного законодавства [48]. Всі інші способи сплати аліментів також повинні мати грошову оцінку. Наприклад, якщо за договором передбачається передача майна, то необхідно провести його оцінку. Разом з тим договір про сплату аліментів направлений, як правило, на

тривалий термін. Якщо це договір про виплату аліментів на утримання неповнолітньої, то мінімум до досягнення нею повноліття. Тому цілком реальна ситуація, при якій дохід платника аліментів зміниться настільки, що розмір встановленої договором суми не буде відповідати вимогам сімейного законодавства. В даний час нотаріус встановлює законність змісту аліментного договору на момент його укладення. Таким чином, досить ризиковано в даний час укласти договір про сплату аліментів на умовах твердої грошової суми або передачі майна в рахунок сплати аліментів, так як зміна майнового стану платника аліментів, зокрема, наприклад, збільшення його доходу, може послужити підставою для пред'явлення вимог про визнання договору недійсним.

Можливі як мінімум два варіанти виходу з ситуації, що склалася. Перший варіант – це спеціально обговорювати в тексті договору, що передане в рахунок сплати аліментів на підставі договору про сплату аліментів майно, погашає обов'язки платника аліментів по сплаті аліментів в повному обсязі, тобто є свого роду капіталізацією аліментних платежів.

Другий варіант – це внесення змін до сімейного законодавства в частині непоширення обмеження щодо сум стягуваних аліментів, на ситуацію укладення договору про сплату аліментів, які обмежують свободу розсуду сторін договору [54, с.201].

Укладення та посвідчення договорів про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передаванням права власності на нерухоме майно (житловий будинок, квартиру, земельну ділянку тощо) здійснюються з дотриманням вимог законодавства.

Термін дії договору за загальним правилом відповідає терміну існування аліментних обов'язків (утримання) відповідного виду, який в свою чергу визначається законом (до досягнення одержувачем аліментів повноліття; до досягнення дитиною 3 років – по відношенню до колишньої дружини; на весь час непрацездатності та потребу – щодо батьків і повнолітніх непрацездатних дітей тощо). Якщо договором не передбачено іншого, він діє до тих пір, поки

існує встановлений законом обов'язок виплати аліментів (утримання). У той же час закон не забороняє встановлення терміну виплати аліментів за договором, відмінним від зазначеного в нормах сімейного законодавства. Договір про сплату аліментів (утримання) може бути укладено на 1 рік, 5 років або будь-який інший термін (наприклад, до закінчення дитиною навчального закладу), відповідно, після закінчення терміну його дії сторони можуть укласти новий договір або визначити розмір, спосіб і порядок сплати аліментів (утримання) або звернутися до суду [54, с.201].

Умова про строк дії договору не є істотною, оскільки при її відсутності передбачається, що договір укладений на встановлений законом термін існування аліментних обов'язки. Навпаки, періодичність виплат є складовою частиною умови договору про спосіб сплати аліментів, а терміни конкретних виплат включаються в умови про порядок сплати. Тим самим дані умови набувають характеру істотних.

Що стосується умов про зміну і розірвання договору про сплату аліментів, то вони як можуть включатися в текст договору, або не включатися. Відповідно, ці умови не є істотними, так як регулюються з відсиланням до цивільного законодавства, що регулює договірні відносини. Те ж саме можна сказати і про відповідальність за невиконання та несвоєчасну сплату аліментів. Варто відзначити, що труднощі визначення істотних умов договору про сплату аліментів та структурування його оптимального змісту пов'язані не тільки зі специфікою опосередковуваних договором відносин, але і складною або подвійною природою даного документа, який є одночасно і договором, і виконавчим документом.

З точки зору закону важливо не тільки узгодження умов, що становлять суть договору, а й наявність реквізитів, які можуть мати значення для сфери виконавчого провадження. У зв'язку з цим зміст договору про сплату аліментів (утримання) включає в себе, з одного боку, перелік умов, необхідних для угоди як договору, з іншого боку, перелік реквізитів, що характеризують договір як виконавчий документ [22, с.50].

Проведене дослідження, засноване на систематичному і граматичному тлумаченні цивільного та сімейного законодавства, дозволяє зробити наступний висновок. Істотною умовою договору про сплату аліментів є його предмет, що має складну структуру і включає в себе: розмір аліментів; спосіб сплати аліментів; порядок сплати аліментів, реквізити аліментного договору як виконавчого документа. Несуттєвими умовами договору можуть бути: термін дії, підстави зміни і розірвання, форми і умови відповідальності за несвоєчасну сплату аліментів. У той же час слід визнати, що чинне сімейне законодавство в питанні про істотні умови аліментного договору не має достатньої визначеності і в зв'язку з цим потребує вдосконалення [22, с.51].

Пропонується включити в Сімейний кодекс норми про визначення предмета договору про сплату аліментів для більш докладного і точного регулювання умов договору:

1. В договорі про сплату аліментів повинні бути вказані дані, що дозволяють встановити розмір, спосіб і порядок сплати аліментів. При відсутності цих даних в договорі умов про предмет вважається неузгодженим сторонами, а відповідний договір вважати неукладеним.

2. Розмір аліментів передбачається договором про сплату аліментів шляхом зазначення суми, що підлягає сплаті, або оціночної вартості переданого майна.

3. Аліменти можуть сплачуватися в частках до заробітку і (або) іншому доходу особи, яка зобов'язана сплачувати аліменти; в твердій грошовій сумі, що сплачується періодично; в твердій грошовій сумі, що сплачується одноразово; шляхом надання майна, а також іншими способами, щодо яких досягнуто згоди. В договорі про сплату аліментів може бути передбачено поєднання різних способів сплати аліментів.

4. Порядок сплати аліментів визначається договором про сплату аліментів шляхом вказівки термінів платежів, місця і форми платежу.

Відповідно до ст. 651 Цивільного кодексу України встановлюються підстави для зміни або розірвання договору [2]. По-перше, договір може бути

зміненій або розірваній за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом. Так, як вірно Зазначає І. Діба, «зміна або припиненням аліментного договору можлива у будь-який час за взаємною згодою сторін, укладається в нотаріальній формі. Одностороння відмова від договору і одностороння зміна його умов не допускаються». Звичайно, найчастіше можливість зміни та/чи припинення договору про сплату аліментів на дитину передбачаються положеннями самого договору.

Наприклад, відповідний пункт договору може бути викладений наступний чином: «за домовленістю сторін у період дії договору зміни, доповнення до договору чи його припинення вирішуються шляхом укладення додатково договору, посвідченого нотаріально. Одностороння відмова від виконання договору або одностороння зміна умов договору не допускається. За відсутності домовленості між сторонами питання зміни або розірвання цього договору вирішується в судовому порядку.»

Договір про сплату аліментів може бути змінено або розірвано в будь-який час за наявності взаємної згоди сторін. За чинним українським законодавством не допускається одностороння відмова від виконання аліментного договору або одностороння зміна його умов, тому заінтересована в зміні чи розірвання договору сторона повинна повідомити іншу сторону про свій намір. Якщо згоди досягнуто і не порушує інтересів дитини (дружини тощо), воно повинно бути письмово оформлено та посвідчений нотаріусом. У разі недосягнення сторонами згоди про зміну або розірвання договору, за умови істотної зміни матеріального або сімейного стану сторін, заінтересована сторона вправі вирішити це питання шляхом подання позовної заяви до суду [62, с.47].

Сутність зміни і розірвання договору фактично характеризується законом через його наслідки: «при зміні договору зобов'язання сторін зберігаються в незмінному вигляді»; «при розірванні договору зобов'язання сторін припиняються, якщо інше не передбачено законом, договором або не впливає із суті зобов'язання» (п.2 ст. 453 Цивільного кодексу України). Тут як раз істота

аліментного зобов'язання, полягає в тому, що аліментна обов'язок виникає не в результаті укладення договору про сплату аліментів (утримання), а в силу закону, тобто при розірванні договору, зобов'язання сторін не припиняються.

Незважаючи на те, що Сімейний кодекс вживає термін «розірвання», слід погодитися з Трубою В.І, вважає, що вживання терміну «розірвання» з точки зору правової природи аліментного договору некоректно. Якщо звернути увагу на правову спрямованість цього юридичного факту (розірвання договору) в цивільному праві, то розірвання договору як особливий спосіб (підстава) припинення зобов'язань характеризується спеціальною спрямованістю юридичного факту: переривання правового зв'язку обумовлено припиненням дії договору як підстави [57, с.45]. Розірвання аліментного договору не припиняє правовідносин між його суб'єктами, так як обов'язок платити аліменти породжується не договором про сплату аліментів, а іншими юридичними фактами (неповноліттям, непрацездатністю тощо) [62, с.48].

В такому випадку слід використовувати термін «припинення», що дозволяє враховувати специфіку аліментного договору. До договору про сплату аліментів (утримання) застосовуються підстави зміни і розірвання цивільно-правового договору, що містяться в Цивільному кодексі України.

На вимогу однієї із сторін договір може бути змінений або розірваний за рішенням суду тільки: 1) при істотному порушенні договору другою стороною; 2) в інших випадках, передбачених кодексом, іншим законом або договором. Перш за все звертає на себе увагу така підстава, як істотне порушення договору другою стороною. Дійсно, не можна виключати можливість істотного порушення умов аліментного договору зобов'язаною стороною. Істотним визнається порушення договору однією зі сторін, яке тягне для іншої сторони таку шкоду, що вона значною мірою позбавляється того, на що мала право розраховувати при укладенні договору. Наприклад, якщо одна сторона не платить вчасно, платить меншу суму, ніж та, яка позначена в договорі, або взагалі не виконує свої зобов'язання. Розмір і порядок виплати аліментів – це

істотні умови договору про сплату аліментів. Напрошується висновок, що істотне порушення договору – це порушення його істотних умов.

Сторони договору можуть його змінити або розірвати при істотній зміні обставин, з яких вони виходили при його укладанні. Зміна обставин визнається істотною, коли вони змінилися настільки, що, якби сторони могли це розумно передбачити, договір взагалі не був би ними укладений або був би укладений на інших умовах [61, с.135].

Наприклад, суттєва зміна матеріального чи сімейного стану, може виражатися в наступному:

- 1) Збільшення доходів з боку платника аліментів;
- 2) Зменшення доходів платника або одержувача аліментів (платник не має матеріальних можливостей виплачувати колишню суму аліментів або одержувач аліментів має потребу в більш значній сумі для утримання, а платник має реальну можливість її надати);
- 3) Значна зміна сімейного стану сторони договору (платник аліментів може вступити в новий шлюб, мати інших дітей, а виконання зобов'язань по виплаті аліментів ставить його нову сім'ю і дитину в скрутне матеріальне становище). Якщо при наявності істотної зміни обставин сторони договору не можуть домовитися, то це може бути зроблено за рішенням суду, винесеним за позовом заінтересованої сторони.

Однак для задоволення вимоги суд повинен встановити одночасне існування наступних умов:

1. У момент укладення договору сторони виходили з того, що такої зміни обставин не відбудеться.
2. Зміна обставин викликано причинами, які заінтересована сторона не могла подолати після їх виникнення при тому ступені турботливості та обачності, які від неї вимагалися за характером договору.
3. Виконання договору без зміни його умов настільки порушило б відповідне договору співвідношення майнових інтересів сторін і спричинило б

для заінтересованої сторони такої шкоди, що вона в значній мірі втратила б того, на що мала право розраховувати при укладенні договору [64, с.290].

При зміні або розірванні договору про сплату аліментів, необхідно враховувати, що:

1) Розірвання або зміна договору повинна бути здійснена у письмовій формі. При цьому обов'язково дотримання умови про нотаріальне посвідчення зміни умов або припинення дії договору.

2) Аліментний договір може бути розірваний тільки за взаємною згодою сторін. Якщо не буде дотримана форма, то договір буде недійсним, а якщо сторони не досягнуть консенсусу щодо зміни або розірвання договору, то заінтересованій стороні необхідно буде звернутися з позовною заявою до суду. У позовній заяві позивач повинен привести і обґрунтувати обставини, які є підставою для зміни (розірвання) судом договору, у разі істотної зміни матеріального або сімейного стану вказати обставини і привести докази зміни (довідка про доходи, наявність утримань за виконавчими документами, довідки з місця проживання про спільне проживання з особами, які є утриманцями (для позивача, відповідача), тощо).

Також необхідно навести докази зроблених спроб досягти домовленості позасудовим способом: направити відповідачу пропозиції розірвати (змінити) договір про сплату аліментів, підтвердити це можна квитанцією про відправку пропозиції відповідачу рекомендованим або цінним листом з описом вкладення та повідомленням про вручення, повідомлення про вручення листа відповідачу з його підписом і датою вручення; отримання відмови або неотримання відповіді у строк, вказаний у пропозиції (встановлений на цей випадок в умовах договору), або при його відсутності – в 30-денний термін, тощо. При зміні умов, додати відповідний текст нового договору до позовної заяви [71, с.182].

Недійсність договору в науці цивільного права означає, що дія, вчинена у вигляді договору, що не має якості юридичного факту, здатного породити ті цивільно-правові наслідки, настання яких бажали суб'єкти. Комплексний аналіз положень чинного на сьогоднішній день законодавства дозволяє зробити

висновок про те, що логічне обґрунтування або критерій розмежування умов між неукладеним і недійсним договором в законі відсутня. Крім того, в ряді випадків ці умови збігаються; договір, який відповідає ознакам неукладеного договору, прямо визнається недійсним, в зв'язку з чим є достатні підстави вважати, що закон не проводить відмінності і їх правові наслідки, не виділяє неукладені договори в групи недійсних [48].

Закон ділить всі недійсні угоди на два види:

- відносно недійсні, або заперечні,
- угоди, які визнаються недійсними з підстав, передбачених законом, в силу визнання їх такими рішенням суду (наприклад, угоди, вчинені особою, обмеженою у дієздатності, або неповнолітнім);
- абсолютно недійсні, або нікчемні,
- угоди, недійсні в силу закону, незалежно від визнання їх такими судом (наприклад, угоди, укладені малолітніми, уявні або удавані угоди).

Оскільки правова природа договору про сплату аліментів в цілому ідентична цивільно-правовим угодам, до них застосовні правила цивільного законодавства в частині підстав визнання цивільно-правових договорів недійсними.

Право одного з подружжя на утримання, а також право на утримання, яке особа має після розірвання шлюбу, припиняється у разі поновлення його працездатності, а також реєстрації з ним повторного шлюбу. Право на утримання припиняється від дня настання цих обставин. Якщо після припинення прав на утримання виконання рішення суду про стягнення аліментів буде продовжуватися, всі суми, одержані як аліменти, вважаються такими, що одержані без достатньої правової підстави, і підлягають поверненню у повному обсязі, але не більш як за три роки [51, с.159]. Право одного з подружжя на аліменти, які були присуджені за рішенням суду, може бути припинене за рішенням суду, якщо буде встановлено, що одержувач аліментів перестав потребувати матеріальної допомоги або платник аліментів неспроможний надавати матеріальну допомогу.

Окрім судового порядку вирішення питання припинення утримання, це можна зробити і добровільно. Так, подружжя самостійно може визначити умови, строки та підстави припинення утримання.

Подружжя, а також особи, шлюб між якими було розірвано, мають право укласти договір про припинення утримання взамін набуття права власності на житловий будинок, квартиру чи інше нерухоме майно або одержання одноразової грошової виплати. Договір, за яким передається у власність нерухоме майно, має бути нотаріально посвідчений і підлягає державній реєстрації. Якщо особи домовилися про припинення утримання у зв'язку з одержанням одноразової грошової виплати, обумовлена грошова сума має бути внесена на депозитний рахунок нотаріальної контори або приватного нотаріуса до посвідчення договору. На майно, одержане на підставі договору про припинення утримання, не може бути звернене стягнення.

Підстави припинення аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей чітко не визначені в Сімейному кодексі України, але при аналізі норм чинного законодавства можна виокремити наступні підстави: 1) досягнення дитиною повноліття; 2) усиновлення дитини; 3) смерть платника аліментів або дитини; 4) виключення відомостей про особу як батька/матір дитини з актового запису про її народження; 5) укладання договору про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно; 6) збіг в одній особі платника та одержувача аліментів; 7) виконання аліментного зобов'язання на момент виїзду одного з батьків за кордон на постійне проживання у державу, з якою Україна не має договору про надання правової допомоги [52, с.170].

2.2. Виконання договору про надання утримання (сплату аліментів)

Згідно з умовами чинного сімейного законодавства України подружжя має право укласти договір про надання утримання у випадку непрацездатності чоловіка/дружини, у період вагітності дружини та до досягнення

новонародженою дитиною 3-річного віку, перебування на утриманні чоловіка/дружини дитини-інваліда та в інших випадках.

Порядок сплати батьками аліментів на неповнолітню дитину може здійснюватися у добровільному порядку, коли виконання батьками своїх обов'язків щодо утримання здійснюється фактичним шляхом або на основі договору про утримання дитини. Необхідно розділяти поняття «добровільне виконання аліментних зобов'язань» і «добровільне утримання». Під добровільним утриманням необхідно розуміти нормальні сімейні відносини, за якими батьки забезпечують дітей усім необхідним для їх фізичного, морального, психологічного розвитку з урахуванням їх матеріальних можливостей. Під добровільним виконанням аліментних зобов'язань необхідно розуміти відрахування аліментів на дитину за ініціативою платника та укладання договору між батьками про сплату аліментів на дитину [60, с.58].

Укладення аліментного договору має переваги і для платника. Адже у цьому випадку гроші не списуються автоматично з рахунку, як у разі виплати аліментів за рішенням суду, а платник сам надсилає кошти. І лише якщо існує заборгованість, і одержувач отримав виконавчий напис нотаріусу, кошти списуватимуться автоматично.

Суттєвою перевагою договору є і той факт, що сторони самостійно, без втручання суду домовляються про суму аліментів. Згідно із статтею 182 Сімейного кодексу мінімальний рекомендований розмір аліментів становить розмір прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку. Для I півріччя 2021 року прожитковий мінімум для дітей віком до 6 років становить 1921 гривню, для дітей віком від 6 до 18 років – 2395 гривень. І хоча прожитковий мінімум щороку індексується та збільшується, навряд чи ця сума може повністю задовольнити усі місячні потреби дитини. Але навіть такий розмір аліментів може бути присуджений лише у разі достатнього заробітку платника. Мінімальний гарантований розмір аліментів на одну дитину ще менший і становить лише 50% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку.

У добровільному порядку подружжя можуть передбачити в договорі три варіанти надання утримання: а) у грошовій формі; б) у натуральній формі; в) у грошовій та натуральній формі одночасно.

Грошове утримання (аліменти) сторони можуть визначити в твердій грошовій сумі або у відсотках від заробітку. Якщо аліменти визначено у твердій грошовій сумі, то в договорі необхідно врегулювати питання індексації відповідно до рівня інфляції у державі згідно з положеннями чинного законодавства України [64, с.290].

Утримання у натуральній формі може надаватися шляхом забезпечення чоловіка/дружини продуктами харчування; оплати комунальних послуг та квартирної плати; спортивних занять та інших лікувальних заходів, необхідних для зміцнення здоров'я; оплати послуг прибиральниці, водія тощо.

Для добровільної сплати аліментів батькам варто укласти та завірити в нотаріуса письмовий договір про сплату аліментів на дитину, у якому визначити розмір та строки виплати. Розмір виплати не може бути меншим за встановлений законом.

Позбавлення батьківських прав не припиняє аліментного зобов'язання батьків по утриманню дітей. К. К. Червяков зазначає, що з позбавленням батьківських прав усі особисті права та обов'язки дітей і батьків відпадають, а з майнових залишається лише один обов'язок батьків – надавати кошти на утримання дитини. О. Є. Казанцева також зазначає, що позбавлення батьківських прав тягне припинення всіх особистих і майнових правовідносин, у яких батьки виступають правомочною, а в деяких і зобов'язаною стороною. Припиняються всі правовідносини з виховання і навчання дитини, визначення її місця проживання, з приводу представництва і захисту її інтересів, надання згоди на всиновлення дитини. Позбавлення батьківських прав не припиняє майнові правовідносини, у яких батьки виступають зобов'язаною стороною. Закон прямо передбачає збереження обов'язку з утримання дітей. Є. М. Ворожейкін також визначає, що законом установлюється правило, відповідно до якого позбавлення батьківських прав не звільняє батьків від зобов'язання по

утриманню дітей. При ухваленні рішення про позбавлення батьківських прав суд одночасно вирішує питання про стягнення з цієї особи аліментів. Отже, з цього моменту аліментні правовідносини існують як самостійні. Підставою їх виникнення є самостійний юридичний факт – рішення суду про стягнення коштів на утримання дітей з батьків, позбавлених батьківських прав. Частиною третьою та четвертою статті 166 Сімейного кодексу України встановлено, що особа, позбавлена батьківських прав, не звільняється від обов'язку щодо утримання дитини. При задоволенні позову щодо позбавлення батьківських прав суд одночасно приймає рішення про стягнення аліментів на дитину [53, с.135].

У разі ухилення від добровільної сплати аліментів на дитину за договором той із батьків, з ким проживає дитина, звертається до місцевого районного суду з позовною заявою про стягнення аліментів на утримання дитини (дітей). Порядок звернення до суду визначається ст.ст. 118–120 Цивільно-процесуального кодексу України.

Батьки, які не бажають або з інших підстав не мають змоги виконувати обов'язок грошового утримання своїх дітей до їхнього повноліття (наприклад, відсутність стабільного заробітку, постійне місце проживання у іншій країні тощо), можуть врегулювати питання сплати аліментів у спосіб, визначений статтею 190 Сімейного кодексу України, яка передбачає можливість укласти договір про припинення права на аліменти у зв'язку з передачею на користь дитини права власності на нерухоме майно [3].

Таким нерухомим майном може бути житловий будинок, квартира, земельна ділянка тощо. Право власності на нерухоме майно за таким договором виникає з моменту державної реєстрації цього права. Його набувачем є дитина або дитина і той з батьків, з яким вона проживає, на праві спільної часткової власності на це майно.

За наслідками укладення договору той із батьків, з ким проживає дитина, зобов'язується самостійно її утримувати. Втім, варто пам'ятати, що договір позбавляє батька, який його уклав, обов'язку грошового утримання дитини у

вигляді сплати аліментів, однак, не звільняє його від обов'язку брати участь у додаткових витратах на дитину [46, с.35].

Договір укладається з дозволу органу опіки та піклування і підлягає нотаріальному посвідченню. Дитина, яка досягла чотирнадцяти років бере участь в укладенні договору.

2.3. Правові наслідки порушення договірного аліментного зобов'язання

Однією з найбільш поширених категорій невиконання судових рішень є навмисна несплата аліментів. Ухиленням від сплати аліментів слід вважати дії або бездіяльність винної особи, спрямовані на невиконання рішення суду про стягнення з неї на користь стягувача визначеної суми аліментів. Вони можуть виразитись як у прямій відмові від сплати встановлених судом аліментів, так і в інших діях (бездіяльності), які фактично унеможливають виконання вказаного обов'язку (приховуванні заробітку (доходу), що підлягає обліку при відрахуванні аліментів, зміні місця роботи чи місця проживання з неподанням відповідної заяви про необхідність стягування аліментів тощо) [58, с.71].

У сучасних економічних умовах часто трапляється, що особа, зобов'язана сплачувати аліменти, працює у підприємця без оформлення на роботу згідно з вимогами КЗпП, тобто за всіма ознаками вважається безробітною, хоча насправді отримує відповідну заробітну плату. Дані виплати ніде не обліковуються і звернути на них стягнення аліментів немає можливості. Така ситуація призводить до того, що одержувачі аліментів звертаються за отриманням соціальної допомоги, тому що підтвердити наявність у боржника доходу документально неможливо.

Загальний порядок стягнення аліментів органами державної виконавчої служби визначається Законом України «Про виконавче провадження», Інструкцією про проведення виконавчих дій та іншими нормативно – правовими актами [58, с.72].

Для примусового стягнення аліментів або коштів на утримання необхідно отримати в суді, який приймав рішення, виконавчий лист та пред'явити його до виконання до територіального органу державної виконавчої служби за належним місцем виконання рішення (місцем роботи, проживання боржника). В разі відповідності виконавчого листа ст.18 Закону України «Про виконавче провадження» державний виконавець зобов'язаний прийняти до виконання виконавчий документ та відкрити виконавче провадження, якщо не закінчився строк пред'явлення виконавчого документа до виконання. Після відкриття виконавчого провадження державний виконавець повинен роз'яснити платнику аліментів порядок їх сплати та зобов'язати його надавати достовірні відомості про місце роботи, місце проживання, їх зміну, відомості про інші доходи та майно (в разі наявності заборгованості), а також про виникнення обставин, що зумовлюють обов'язкове зупинення виконавчого провадження, та попередити про притягнення до кримінальної відповідальності у разі ухилення від сплати аліментів відповідно до ст.ст.164, 165 Кримінального кодексу України, визначити заборгованість за аліментами, в разі її наявності, та повідомити сторін виконавчого провадження. Розмір заборгованості за аліментами визначається державним виконавцем за місцем виконання рішення суду які присуджені у частці від заробітку (доходу), визначається виходячи з фактичного заробітку (доходу), який платник аліментів одержував за час, протягом якого не провадилося їх стягнення.

У червні 2016 року ОСОБА_3 звернулася до суду з позовом до ОСОБА_2 про стягнення заборгованості по аліментних платежах за договором про сплату аліментів на утримання неповнолітньої дитини ОСОБА_4 ІНФОРМАЦІЯ_1 та малолітньої дитини ОСОБА_5 ІНФОРМАЦІЯ_2 .

Позов мотивувала тим, що 15 січня 2016 року вона та відповідач уклали договір про сплату аліментів на дітей, який посвідчений нотаріально та відповідно до умов якого відповідач зобов'язувався щомісячно сплачувати на утримання дітей 5 000 грн в рівних долях кожному.

У зв'язку з неналежним виконанням відповідачем умов договору за період з 15 січня 2016 року до 15 червня 2016 року утворилась заборгованість у сумі 20 200 грн. З урахуванням передбаченої умовами договору неустойки у розмірі 3 % від несплаченої суми аліментів за кожен день прострочення зобов'язання (18 180 грн) позивач просила суд стягнути на її користь з відповідача загальну суму заборгованості по аліментах у розмірі 38 380 грн.

У вересні 2016 року ОСОБА_2 подав зустрічний позов до ОСОБА_3 про розірвання договору про сплату аліментів на дітей та скасування заборгованості по сплаті аліментів.

В обґрунтування позовних вимог вказав, що у зв'язку зі зміною матеріального становища, а саме погашенням ним заборгованості за кредитними договорами укладеними в інтересах сім'ї, а також зміною розміру заробітної плати з вересня 2016 року, він не зміг сплачувати аліменти у встановленому договором розмірі, тому щомісячно переводив на рахунок відповідача аліменти у розмірі 1 200 грн. Крім того, у нього погіршився стан здоров'я [53].

Враховуючи передбачене умовами договору про сплату аліментів його право звернутися до суду з позовом про зміну або розірвання цього договору у разі зміни матеріального або сімейного стану, погіршення здоров'я, він просив суд розірвати вказаний договір про сплату аліментів та звільнити його від обов'язку щодо сплати заборгованості по аліментах.

Згідно із частиною четвертою статті 15 СК України невиконання або ухилення від виконання сімейного обов'язку може бути підставою для застосування наслідків, встановлених цим Кодексом або домовленістю (договором) сторін [3].

В абзаці 4 пункту 22 постанови Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 року № 3 "Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів" судам роз'яснено, якщо аліменти сплачуються не за рішенням суду, а згідно з укладеним між батьками договором, передбачена

статтею 196 СК України санкція застосовується за наявності прямої вказівки про це у договорі.

З урахуванням викладеного суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку, що ОСОБА_2 неналежним чином виконував свої зобов'язання за договором про сплату аліментів від 15 січня 2016 року в період з 15 січня 2016 року до 15 червня 2016 року, у зв'язку із чим утворилась заборгованість у розмірі 38 380 грн, яку останній має сплатити на користь ОСОБА_3 з урахуванням передбаченої пунктом 11 договору неустойки [72].

Частиною другою статті 189 СК України встановлено, що у разі невиконання одним із батьків свого обов'язку за договором аліменти з нього можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса.

Положення ст. 196 Сімейного кодексу України поширюються тільки на ті випадки, коли стягнення аліментів проводиться на підставі відповідного рішення суду. Звертаємо вашу увагу на те, що у випадку, коли утримання надається на підставі договору про сплату аліментів і в ньому прямо не передбачена відповідальність за несвоєчасне виконання покладених на сторони зобов'язань, тобто надання утримання, неустойка не може бути стягнута.

Згідно ч. 1 ст. 196 Сімейного кодексу України, на аліментну заборгованість нараховується пеня, розмір якої становить 1% від суми не сплачених коштів за кожний день прострочення.

Отже, коли утримання надається на підставі договору про сплату аліментів і в ньому прямо не передбачена відповідальність за несвоєчасне виконання покладених на сторони зобов'язань, тобто надання утримання, неустойка не може бути стягнута.

У всіх інших випадках стягувач має право звернутись з позовною заявою до суду про стягнення неустойки за несплату (пені) аліментів.

На підставі даних про обчислення виконавцем розміру аліментної заборгованості, стягувач повинен самостійно розрахувати розмір неустойки.

Відповідно до правової позиції Великої палати Верховного Суду від 03 квітня 2019 року по справі № 333/6020/16-ц розмір пені за місячним платежем

розраховується так: заборгованість зі сплати аліментів за конкретний місяць (місячний платіж) необхідно помножити на кількість днів заборгованості, які відраховуються з першого дня місяця, наступного за місяцем, у якому мали бути сплачені, але не сплачувалися аліменти, до дня їх фактичної виплати (при цьому день виконання зобов'язання не включається до строку заборгованості) та помножити та 1 відсоток. Тобто, заборгованість за місяць \times кількість днів заборгованості \times 1 %.

Якщо внаслідок несплати аліментів виникає заборгованість, то державний виконавець повинен з'ясувати, чи не виникла вона через ухилення боржника від свого обов'язку [60, с.58]. Зокрема, дослідженню підлягають такі обставини:

- з якого часу виникла заборгованість;
- спосіб життя, який вів боржник протягом цього часу;
- наявність у нього тимчасових грошових доходів;
- чи звертався боржник до центру зайнятості населення, якщо був тимчасово безробітним;
- чи має боржник підсобне господарство;
- чи надавав боржник іншу, не грошову допомогу на утримання дитини (продукти харчування тощо);
- чи отримував боржник доходи від земельного та майнового паю.

Розмір заборгованості зі сплати аліментів визначає державний виконавець за місцем виконання рішення у порядку, встановленому Сімейним кодексом України. У разі визначення суми заборгованості у частці від заробітку (доходу) розмір аліментів не може бути менший за встановлений Сімейним кодексом України. Державний виконавець обчислює розмір заборгованості зі сплати аліментів, складає відповідний розрахунок та повідомляє про нього стягувачеві і боржникові: – у разі якщо виконавчий документ уперше надійшов для виконання; – за заявою сторін виконавчого провадження; – у разі надсилання постанови до адміністрації підприємства, установи, організації, фізичної особи, фізичної особи-підприємця для проведення відрахування із заробітної плати, пенсії та стипендії боржника; – у разі закінчення виконавчого провадження у

зв'язку з надходженням виконавчого документа за належністю до іншого органу державної виконавчої служби; – за власною ініціативою; – в інших передбачених законом випадках. У разі сплати аліментів за місцем роботи, місцем виплати пенсії, стипендії заборгованість за аліментами погашається за заявою платника шляхом відрахувань із його заробітної плати, пенсії, стипендії за місцем їх одержання або стягується за рішенням суду [35, с.90].

Відповідно до п. 4 ст. 194 Сімейного кодексу України заборгованість за аліментами стягується незалежно від досягнення дитиною повноліття, а у випадку, передбаченому ст. 199 СК України, – до досягнення нею двадцяти трьох років [3].

Відповідно до статті 185 Сімейного кодексу України той з батьків, з кого присуджено стягнення аліментів на дитину, а також той з батьків, до кого вимога про стягнення аліментів не була подана, зобов'язані брати участь у додаткових витратах на дитину, що викликані особливими обставинами (розвитком здібностей дитини, її хворобою, каліцтвом тощо).

Розмір участі одного з батьків у додаткових витратах на дитину в разі спору визначається за рішенням суду, з урахуванням обставин, що мають істотне значення. Додаткові витрати на дитину можуть фінансуватися наперед або покриватися після їх фактичного понесення разово, періодично або постійно.

Отже, додаткові витрати не є додатковим стягненням коштів на утримання дитини. Аліменти необхідні, щоб забезпечити нормальні матеріальні умови для життя дитини. В окремих випадках за наявності особливих обставин, крім звичайних витрат на дитину вимагаються додаткові. Розмір додаткових витрат повинен визначатися залежно від передбачуваних або фактично понесених витрат на дитину.

Доказами, що підтверджують наявність особливих обставин, що спричинили додаткові витрати на дитину, можуть бути документи, які свідчать, наприклад, про витрати на придбання спеціальних інструментів, призначених для розвитку здібностей дитини (наприклад, музичного інструменту або

спортивного спорядження тощо), витрати на навчання дитини у платному навчальному закладі, на заняття у музичних, мистецьких або спортивних закладах, на додаткові заняття, висновки МСЕК, довідки медичних закладів та інші документи, що підтверджують відповідний стан здоров'я дитини (хвороба, каліцтво), і свідчать про необхідність додаткових витрат на лікування (на придбання ліків, спеціальний медичний догляд, санаторно-курортне лікування тощо).

Розмір участі одного з батьків у додаткових витратах на дитину у разі спору визначається за рішенням суду, з урахуванням обставин, що мають істотне значення. У будь-якому разі істотними є такі обставини, як стан здоров'я, матеріальне становище відповідача, наявність у нього інших неповнолітніх дітей, непрацездатних дружини, чоловіка, батьків, повнолітніх дітей тощо.

У випадку зміни особливих обставин, на яких ґрунтувалося рішення суду про стягнення додаткових витрат на дитину, кожна із сторін вправі звернутися до суду з відповідною вимогою – збільшення або зменшення суми додаткових витрат.

Згідно із статтею 196 Сімейного кодексу України при виникненні заборгованості з вини особи, яка зобов'язана сплачувати аліменти за рішенням суду, одержувач аліментів має право на стягнення неустойки (пені) у розмірі одного відсотка від суми несплачених аліментів за кожен день прострочення.

Розмір неустойки може бути зменшений судом з урахуванням матеріального та сімейного стану платника аліментів (наприклад, наявність тяжко хворого члена сім'ї боржника, або наявність іншої неповнолітньої дитини, яких боржник зобов'язаний утримувати тощо). З урахуванням матеріального та сімейного стану платника аліментів суд може відстрочити або розстрочити сплату заборгованості за аліментами.

За позовом платника аліментів суд може повністю або частково звільнити його від сплати заборгованості за аліментами, якщо вона виникла в зв'язку з його тяжкою хворобою або іншою обставиною, що має істотне значення.

Суд може звільнити платника аліментів від сплати заборгованості, якщо буде встановлено, що вона виникла внаслідок непред'явлення без поважної причини виконавчого листа до виконання особою, на користь якої присуджено аліменти (стаття 197 Сімейного кодексу України) [3].

За не сплату аліментів передбачена адміністративні, кримінальна відповідальність.

Адміністративна відповідальність передбачає суспільно корисні роботи, обмеження у праві виїзду за межі України, у праві керування транспортними засобами, користування зброєю та полювання (ст.ст. 183-1, 31-1, глава 31-А КУпАП, ст. 71 Закону України «Про виконавче провадження»).

Кримінальна відповідальність передбачає покарання у вигляді громадських робіт на строк від вісімдесяти до ста двадцяти годин, арешт на строк до трьох місяців або обмеження волі на строк до двох років (стаття 164 Кримінального кодексу України).

Кримінальна відповідальність передбачена за злісне ухилення від сплати встановлених за рішенням суду коштів на утримання дітей. Відповідно до ст. 164 Кримінального кодексу України ухилення від сплати аліментів встановлених рішенням суду коштів на утримання дітей (аліментів), а також злісне ухилення батьків від утримання неповнолітніх або непрацездатних дітей, що перебувають на їх утриманні карається громадськими роботами на строк від вісімдесяти до ста двадцяти годин або арештом на строк до трьох місяців, або обмеженням волі на строк до двох років. Те саме діяння, вчинене особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, карається громадськими роботами на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин або арештом на строк від трьох до шести місяців, або обмеженням волі на строк від двох до трьох років. Під ухиленням слід розуміти будь-які діяння боржника, спрямовані на невиконання рішення суду (приховання доходів, зміну місця проживання чи місця роботи без повідомлення державного виконавця, які призвели до виникнення заборгованості із сплати коштів у розмірі, що складають суму виплат за три місяці відповідних платежів) [23, с.15].

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Одним з найважливіших інститутів сімейного права є інститут аліментних зобов'язань, який регулює відносини з надання утримання неповнолітнім і непрацездатним членам сім'ї. Сфера аліментних відносин є однією з найбільш соціально орієнтованих сфер сімейно-правового регулювання. Від правильності нормативного закріплення положень про аліменти, від якості механізмів їх стягнення залежить забезпечення прав та інтересів отримувачів аліментів і в кінцевому підсумку статус України як соціальної держави.

Метою роботи було вивчення теоретичних і практичних проблем договорів з надання утримання (аліментів) і відповідальності за їх невиконання або неналежне виконання. Як результат проведеної роботи можна зробити наступні висновки:

1. Зі здобуттям Україною незалежності, значними змінами в економічній системі та системі соціального забезпечення виникла низка проблем із забезпеченням дотримання закону і, зокрема, щодо виконання аліментних зобов'язань. Понад 15 років Україна використовувала законодавство, що було розраховане на іншу систему забезпечення, і з огляду на ринкові відносини потребувало кардинальних змін. У Сімейному кодексі України вони відбулись на засадах розширення прав учасників сімейних відносин (знижено вік осіб, які мають право на судовий захист своїх прав або охоронюваних законом інтересів), допустимості договірної сплати аліментів на дитину, визначення розміру та строків виплати, відмови від фіксованих часток, що підлягають стягненню в рахунок аліментів, сприйняття договору про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно тощо.

Слід пам'ятати, що аліменти - лише певні кошти, які надаються аліментнозобов'язаною особою уповноваженій особі з метою реалізації аліментного зобов'язання. Поняття "аліментне зобов'язання" дещо ширше за

поняття "аліменти" та включає в себе як кошти, які сплачуються на утримання, так і визначене коло осіб, на яких покладено обов'язок сплачувати, отримувати аліменти, а також ті, на чие утримання скеровуються кошти.

Структура аліментних зобов'язань складається з об'єкта, суб'єктів та змісту. Об'єктом даних зобов'язань є дії зобов'язаної особи (платника аліментів) з надання утримання іншій особі (одержувачу аліментів), необхідного для забезпечення життєдіяльності останнього. До суб'єктів аліментного зобов'язання відносять неповнолітніх дітей; повнолітніх непрацездатних і нужденних дітей; батьків; подружжя, колишні подружжя; інших членів сім'ї. Зміст аліментного зобов'язання складається з права однієї сторони на отримання аліментів і, відповідно, обов'язку іншої щодо їх сплати.

Необхідно розмежовувати поняття «аліменти» і «утримання». «Аліменти» є більш вузьким поняттям і входить в поняття «утримання». Аліментний обов'язок виникає тоді, коли обов'язок по утриманню не виконується добровільно. Утримання являє собою не тільки виплату грошових коштів, але і надання продуктів харчування, одягу, інших необхідних предметів.

Основні ознаки аліментних зобов'язань, які дозволяють відмежувати дані зобов'язання від цивільно-правових, є: майновий характер; особистий характер; юридичні факти, з якими пов'язані виникнення, зміна і припинення аліментних зобов'язань; триваючий характер; суб'єктний склад; безоплатний характер.

2. У договірному регулювання аліментних відносин найбільшу роль відіграють два принципи сімейного права (загальні засади правового регулювання сімейних відносин) – можливості врегулювання сімейних відносин за домовленістю (договором) між їх учасниками та максимально можливого врахування інтересів дитини й непрацездатних членів сім'ї. Причому зазначені принципи реалізуються за допомогою водночас і диспозитивного, і імперативного методів, норм національного (внутрішнього) і міжнародного права.

Правове регулювання аліментних зобов'язань здійснюється як на міжнародному, так і на національному рівні. Норми міжнародного права

входять в правову систему нашої держави. Так можна відзначити наступні акти міжнародного права, що регулюють відносини в цій сфері: Конвенція «Про права дитини» 1989 року, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Європейська конвенція про здійснення прав дітей 1996 року, Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 року тощо. В Україні аліментні зобов'язання регулюються сімейним законодавством, яке ґрунтується на нормах Конституції.

3. Серед видів договорів про надання утримання доцільно виокремлювати власне договори про надання утримання (сплату аліментів) та договори про припинення права на утримання. Проте нині законодавчо визначено порядок укладення, форму та умови лише тих договорів такого роду, які стосуються упорядкування майнових зобов'язань подружжя та батьків і дітей, що стримує реалізацію засади договірного регулювання у аліментних відносинах за участі інших учасників сімейних відносин.

4. Питання про правову природу договору про сплату аліментів є дискусійним. Одні вчені розглядають договір про сплату аліментів як цивільно-правовий договір. Прихильники іншої вважають, що договір про сплату аліментів є самостійним сімейно-правовим інститутом. На наш погляд друга позиція є найбільш переконливою, так як договір про сплату аліментів має кваліфікуючі ознаки, які відрізняють договір про сплату аліментів від цивільно-правового договору. До них, зокрема, відносяться: строго формальний характер; зміст аліментного договору; суб'єктний склад аліментного договору; виникнення прав та обов'язків.

Встановлено, що договір про сплату аліментів, зважаючи на свою сімейно-правову специфіку, може бути піддано ряду змін, а в деяких випадках і припинення. У суб'єктів, які уклали договір про сплату аліментів, в процесі дії останнього можуть виникнути різні життєві ситуації (зміна матеріального становища боку, погіршення здоров'я суб'єкта, що має право на отримання аліментів і як наслідок необхідність зміни розміру аліментів у бік збільшення, виникнення додаткових витрат на утримання, наприклад, дітей тощо).

Наявність же в договорі про сплату аліментів спеціального розділу про порядок розірвання та зміни такого договору, убезпечить суб'єктів від необхідності звернення за захистом своїх прав в органи судової влади.

5. В договорі про сплату аліментів сторони можуть встановити, що аліменти будуть сплачуватися шляхом надання майна. Однак, даний спосіб сплати аліментів, як ми вважаємо, не в повній мірі відповідає інтересам дитини. Він не відповідає меті стягнення аліментів, якою є забезпечення одержувача аліментів засобами для існування, у зв'язку, з чим повинен використовуватися у виняткових випадках. Допустимість і доцільність використання такого способу сплати аліментів, як одноразова виплата в твердій грошовій сумі також є предметом дискусій, ми вважаємо, що даний спосіб повинен встановлюватися тільки у виняткових випадках, коли загальний порядок отримання аліментів є недоцільним. Так, наприклад, в разі, коли одержувач аліментів виїжджає на постійне місце проживання за кордон, одноразова виплата аліментів у твердій грошовій сумі позбавить сторони від складнощів з регулярним переказом коштів.

У разі невиконання одним із батьків свого обов'язку за договором аліменти з нього можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса.

6. Укладання аліментного договору між іншими членами сім'ї та родичами є більш доцільним, оскільки спрощує процедуру отримання аліментів, адже за таких обставин немає потреби звертатися до суду з вимогами щодо сплати аліментів. На нашу думку, для реалізації цих процедур необхідно розширити повноваження органів опіки та піклування, а саме: з метою своєчасного реагування в разі порушення вимог договору про сплату аліментів надати можливість притягувати до майнової відповідальності винних осіб; зобов'язати вказані органи створити відповідний реєстр договорів щодо сплати аліментів; надати інші повноваження щодо реалізації регуляторної політики та контролюючих функцій з вищезазначених питань.

Аналіз чинного законодавства, показав, що існуючі норми, що регулюють договір про сплату аліментів, не завжди дозволяють усунути можливі

протиріччя, що виникають між суб'єктами такого договору. Доопрацювання законодавства дозволила б усунути такі труднощі і зробити аліментний договір більш поширеним, і що не менш важливо – зробити так, щоб він максимально відповідав би своїй соціальній меті.

На підставі проведеного дослідження сформулювались такі пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства.

З метою більш чіткого регулювання укладення, зміни або припинення договору про сплату аліментів, пропонується внести зміни в ст. 189 Сімейного кодексу України, виклавши у новій редакції:

«Стаття 189. Договір між батьками про сплату аліментів на дитину

1. Батьки мають право укласти договір про сплату аліментів на дитину, у якому визначити розмір та строки виплати. Умови договору не можуть порушувати права дитини, які встановлені цим Кодексом.

Договір укладається у письмовій формі і нотаріально посвідчується. Недотримання цієї вимоги тягне за собою нікчемність договору.

2. Розмір аліментів, які сплачуються за договором про сплату аліментів, визначається сторонами в цьому договорі. При цьому розмір аліментів, встановлений за договором про сплату аліментів на неповнолітніх дітей, не може бути нижче розміру аліментів, які вони могли б отримати при стягненні аліментів у судовому порядку.

3. Розмір аліментів підлягає індексації, яка проводиться відповідно до договору про сплату аліментів.

4. Договір про сплату аліментів може бути змінено або розірвано в будь-який час за взаємною згодою сторін. Зміна або розірвання договору про сплату аліментів має бути здійснений в тій же формі, що і сам договір про сплату аліментів. Одностороння відмова від виконання договору про сплату аліментів або одностороння зміна його умов не допускаються.

5. У разі невиконання одним із батьків свого обов'язку за договором аліменти з нього можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса.»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 30.09.2021).
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 30.09.2021).
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 30.09.2021).
4. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 № 1404-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення: 30.09.2021).
5. Про Концепцію державної сімейної політики [Електронний ресурс] : Постанова Верховної Ради України № 1063-14 від 17.09.1999 р. — URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 30.09.2021)
6. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 30.09.2021).
7. Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15.05.2006 № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-06> (дата звернення: 30.09.2021).
8. Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб : постанова Кабінету Міністрів України № 146 від 26.02.1993 р.. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/146-93-%D0%BF> (дата звернення: 30.09.2021).
9. Конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інші форми сімейного утримання : підпис. від 23 лист. 2007 р. Верховна Рада

України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_112 (дата звернення: 30.09.2021).

10. Конвенція про права дитини від 20.11.1989. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 30.09.2021).

11. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 25 квіт. 2018 р. у справі № 572/1762/15-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75296544> (дата звернення: 30.09.2021).

12. Андрущенко Т. С. Особливості нотаріального посвідчення договору про припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2013. № 21. С. 186–188.

13. Андрущенко Т. С. Процедура нотаріального посвідчення аліментних договорів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2015. 215 с.

14. Апопій І. В. Заходи відповідальності у сімейному праві України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки*. 2016. № 845. С. 239-243.

15. Афанасьєва Л. В. Аліментні правовідносини в Україні : монографія. Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2006. 224 с.

16. Борисова В. І., Красицька Л. В. Аліментні зобов'язання членів сім'ї в сімейному праві України: проблемні питання теорії та практики. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2020. Том 27. № 3. С. 33-59

17. Боднар Т. В. Принципи сімейного права України. Спогади про Людину, Вченого, Науковця (до 60-річчя від Дня народження професора Ірини Володимирівни Жилінкової). за заг. ред. Р.О. Стефанчука. Харків : Право, 2019. С. 42–51

18. Бичкова С. С., Куриліна О. В., Іванов Ю. Ф. Сімейне право України : термінологічний словник / М-во внутр. справ України ; Нац. акад. внутр. справ. Київ : Освіта України, 2017. 92 с.

19. Вербіцька, М. В. Актуальні проблеми стягнення аліментів на неповнолітніх дітей. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2012. Вип. 20. Ч. 1. Т. 2. С. 32-36.
20. Вербіцька, М.В. Суб'єктний склад осіб, що можуть звертатися до суду про видачу судового наказу. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 1. С. 88–92.
21. Гофман Ю.В. Договір про сплату аліментів на дитину як різновид цивільних договорів у сімейному праві. *Наше право*. Випуск 1. 2015. С. 127-132.
22. Гресь Н. М. Договірне регулювання аліментних зобов'язань щодо утримання батьками своїх дітей. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 3. С. 49–52.
23. Губанова О. В. Щодо правового регулювання стягнення аліментів на утримання дитини за судовим наказом. *Форум права*. 2019. № 3. С. 13–20.
24. Дякович М. М. Сімейне право України : навч. посіб. 2-ге вид., виправл. і доп. Київ : Правова єдність, 2012. 551 с.
25. Д'ячкова Н.А. Зміст договору між батьками про сплату аліментів на дитину. *Право і безпека*. Випуск 2013 № 2 (49). С. 172-176.
26. Дерій О. О. Поняття аліментного зобов'язання. *Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 59. С. 282–287.
27. Дерій О. О. Аліментні зобов'язання у цивілістичному процесі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2014. 206 с.
28. Диба І. Аліменти на дитину за договором. *Юридичний вісник України*. 2007. № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>: http://www.yurincom.com/ua/analytical_information/?id=610.
29. Журавська В. В. Аліментні зобов'язання. *Юридичний радник*. 2005. № 3. С. 44–46.
30. Завгородній В. А., Пшенична Г. Є. Конституційний обов'язок батьків утримувати дітей до їх повноліття: стан наукових досліджень. *Право і суспільство*. 2013. № 6. С. 20-23.

31. Красицька Л. В. Про деякі питання стягнення аліментів /Л. В. Красицька // Восьмі юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є. В. Васьковського : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) / упоряд. і відповід. ред. І. С. К анзафарова; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова ; економ.-прав. ф-т. Одеса : Астропринт, 2018. С. 100-104.

32. Красицька Л. В. Прогалини у регулюванні сімейних відносин /Л. В.Красицька // Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. світлій пам'яті О. А. Пушкіна, Харків, 25 трав. 2018 р. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Харків. обласний осередок Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України». Харків: ХНУВС, 2017. С. 96-99.

33. Красицька Л. В. Майнові права дитини як предмет правочину. Л. В. Красицька. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 5. С. 101-104. URL:: http://www.pap.in.ua/5_2016/30.pdf

34. Красицька Л.В. Методологические аспекты исследования правоотношений между матерью, отцом и ребенком. Л.В. Красицька. *Методология исследования проблем цивилистики : сб. ст., посвящ. памяти проф. А. А. Пушкина под ред. Ю. М. Жорнокуя и С. А. Слипченко*. Харьков : Право, 2017. С. 270-287.

35. Кройтор В. А. Особливості порядку стягнення аліментів на неповнолітніх дітей. *Університетські наукові записки*. 2013. № 1(45). С. 86-93.

36. Кримінальний кодекс України : науково-практичний коментар. Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін. за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Київ : Ін Юре, 2003. 1196 с.

37. Лапчевська О. Ф. Застосування до батьків санкцій сімейно-правової відповідальності: теоретичні аспекти. *Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 60. С. 256–262.

38. Лепех С. М. Сімейне право України : навч. посібник. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 318 с.

39. Малярчук Т.В., Рогів Х.К. Актуальні проблеми сплати аліментів дітям і можливі шляхи їх подолання. Т.В. Малярчук, Х.К., Рогів. *Сучасні питання економіки і права*. 2013. Вип. 2. С. 113-118.
40. Мельник М. Б. До питання щодо встановлення додаткових видів об'єктів нерухомого майна, які можуть бути предметом набуття дитиною у власність при припиненні аліментних зобов'язань. Міжнародна науково-практична конференція «Верховенство права та правова держава», м. Ужгород, 16-17 жовтня 2015 р. Ужгородський національний університет, 2015. С. 119–121.
41. Мельник М. Б. До проблеми придатності нерухомого майна, яке набувається дитиною у власність при припиненні аліментних зобов'язань. Всеукраїнська науково-практична конференція «Политико-правові реформи і становлення громадянського общества в Україні» (9–10 жовтня 2015 г.). Херсон : Юридичний факультет Херсонського державного університету, 2015. С. 77–80.
42. Мітрофанова О. І. Правове регулювання обов'язків батьків щодо утримання дитини та способи їх виконання. *Юридичний журнал «Юстиніан»*. 2010. № 5. URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3520>
43. Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України. За ред. Ю. С. Червоного. Київ : Істина. 2019. 464 с.
44. Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав : матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова (Харків, 16 грудня 2020 р.). Харків, 2020. 324 с.
45. Проблеми цивільного права та процесу : тези доп. учасників наук.-практ. конф., присв. світлій пам'яті О. А. Пушкіна, 19-20 трав. 2017 р. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Харків. обласний осередок Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України». Харків : ХНУВС, 2017. С. 102-106.

46. Розгон О. В. Аліменти на дитину: деякі аспекти стягнення у світлі останніх змін. *Вісник Національної асоціації адвокатів України*. 2018. № 4 (42). С. 33–39.
47. Розгон О. В. Порівняльний аналіз правового регулювання аліментних зобов'язань щодо утримання дитини в Україні та Латвії. *Право і суспільство*. 2017. № 3. С. 76–81.
48. Розгон О. В. Договір про сплату аліментів непрацездатним батькам. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2018. № 6. Юридичний Радник : URL: http://yurradnik.com.ua/wp.../men06_2010_c41-52_Rozgon1.doc.
49. Семенов І. В. Злочинне ухилення від утримання дітей або батьків (ст.ст. 164, 165 Кримінального кодексу України): досвід систематичного тлумачення ознак потерпілого. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2014. № 7. С. 215–224.
50. Сімейне право : підручник. за заг. ред. В. А. Кройтора та В. Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 512 с.
51. Сімейне право України : підручник / за ред. С. О. Харитонова, Н. Ю. Голубевої. К.: Істина, 2016. 320 с.
52. Сімейне право України: підручник. Л. М. Баранова, В. І. Борисова, І. В. Жилінкова та ін.; за заг. ред. В. І. Борисової та І. В. Жилінкової. 4-те вид., перероб. і доп. Київ : Юрінком Інтер, 2012. 320 с.
53. Сімейне право України: Підручник. С. Б. Булеца, В. В. Заборовський, В. Г. Фазикош та ін. ; за ред. С.Б. Булеци, В. Г. Фазикоша. Київ : Знання, 2015. 375 с.
54. Сімейне право України: підручник. за ред. А. О. Дутко. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с.
55. Скрипник В. Л. Аліменти як об'єкти цивільних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 60–65.
56. Таш'ян Р. І. Договір про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно. *Проблеми законності*. 2010. № 110. С. 64–73.

57. Труба В. І. Аліментні правовідносини: види та правова природа. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Серія : Правознавство*. 2014. Т. 19. Вип. 3 (24). С. 44–48.
58. Ханович Є. Д. Сімейно-правова відповідальність за невиконання або неналежне виконання аліментних зобов'язань. *Право і суспільство*. 2019. № 2 (ч. 2). С. 69-75.
59. Ханович Є. Д. Правове регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей у міжнародних відносинах. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 286–292.
60. Цивільне право України : навч. посіб. до складання вступ. випробування в магістратуру у форматі ЗНО. В. І. Борисова, К. Ю. Іванова, Б. П. Карнаух, Ю. Є. Ходико. – Харків : Право, 2020. 418 с.
61. Цивільне право України. Частина перша : посіб. для підгот. до іспитів. В. І. Борисова, К. Ю. Іванова, Б. П. Карнаух, Ю. Є. Ходико ; за заг. ред. В. І. Борисової. 2-ге вид., перероб. та допов. – Харків : Право, 2020. 248 с.
62. Цивільне право України. Частина друга : посіб. для підгот. до іспитів. В. І. Борисова, К. Ю. Іванова, Б. П. Карнаух, Ю. Є. Ходико ; за заг. ред. В. І. Борисової. – 2-ге вид., перероб. та допов. Харків : Право, 2020. 246 с.
63. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т. 1: Загальні положення. Особи / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2020. 928 с.
64. Цивільне право України : підручник / за ред. проф. Бошицького Ю. Л. та проф. Шишки Р. Б. (кер. авт. кол.). Київ : Видавництво «Ліра», 2014. 760 с.
65. Юнін О. С. Стягнення заборгованості по аліментах та притягнення боржника до відповідальності за невиконання аліментних обов'язків: проблеми теорії і практики. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 132–139.

66. Явор О. А. Юридичні факти в сімейному праві України : дис. д-ра юрид. наук : 12.00.03 / НДІ приват. права і підприємництва ім. Ф. Г. Бурчака. Київ, 2018. 232 с.
67. Андрущенко Т. С. Особливості здійснення процедури відкриття нотаріального провадження щодо посвідчення аліментного договору. Проблеми захисту прав та свобод людини і громадянина : мат. Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Чернігів, 16–17. 05. 2014). Чернігів : Чернігівський нац. технологічний ун-т, 2014. С. 56–61.
68. Ахмач Г. М. Договірний порядок врегулювання аліментних зобов'язань по утриманню батьками своїх дітей: проблеми та перспективи розвитку. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. С. 58–61.
69. Сафончик О. І. Шлюбні правовідносини в Україні: теорія і практика : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2018. 451 с.
70. Розгон О. В. Договори у сімейному праві України : монографія. Київ : Ін Юре, 2018. 301 с.
71. Байрачна М. І. Деякі аспекти майнових прав та обов'язків подружжя. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету*. 2019. Вип. 55. Т. 1. С. 106–109.
72. Сафончик О. І. Деякі питання правового регулювання правовідносин «фактичного подружжя» щодо взаємного утримання. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 53. С. 199–204. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2010_53_30 (дата звернення: 30.09.2021).
73. Менджул М. В. Теоретичні проблеми дії принципів сімейного права : дис. ... д-ра юрид. наук : 12. 00. 03. Харків, 2020. 544 с.